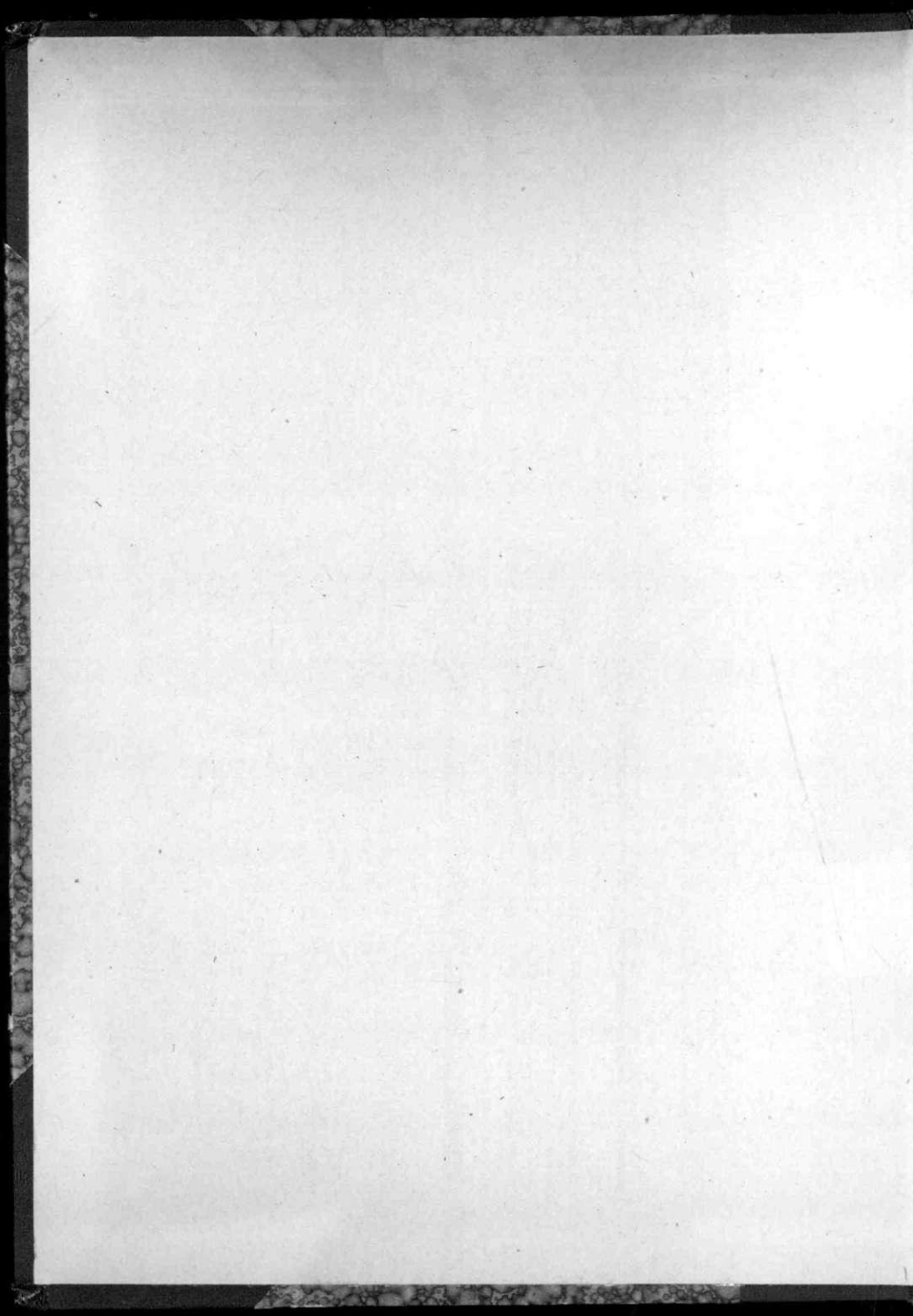

64686

IVAN CANKAR:
PANI JUDITA

I V A N C A N K A R

P A N Í J U D I T A

"Ljubičastemu tvorcu"

Prostěj

Dr. Měřka V.

Ze slovinštiny přeložil

D r. V O J T Ě C H M Ě R K A

Nakladatel J. F. BUČEK v Prostějově.

Natiskl Fr. Obzina ve Vyškově

64686

PAVILION

Na slavnostní přelozí

DR. VOJTECH MĚRKA

036018812

PŘEDMLUVA

Budu vám vypravovati o životě, jednání a názorech krásné a dobré paní Judity. Avšak, dříve nežli začnu, je potřebí porozprávěti o některé jiné věci.

Stalo se, že vkročil do ctnostného domu slovinské poesie neslušný člověk, na přívětivý pozdrav plivl na můj kabát a odešel rychle po zaprášené cestě proto, aby ho někdo v pravém čase nechytil za uši. Cím jsem zarmoutil toho hochu? Ach, nevinně ještě nikoho neoběsili; nebyl-li to zlosyn, aspoň v svém mládí jablka klátil. Nepřívětivý hoch, jenž mně kabát pošpinil, zbláznil se nad mým hříchem; a přece jsem si zasloužil té zřejmé pohany a pravdu měl, když mně tenkým svým hlasem rozkazoval, abych vzal šídla a kopyta a zanechal čistého chrámu slovinské literatury.

Můj hřích byl veliký omyl, ježž jsem ze strachu upozoroval tak pozdě, skoro již příliš pozdě. Dlouhou řadu let vypravoval jsem vám veselé i smutné události, pěl o bídě a trpkosti tohoto života a zdálo se mně, že je to umění. Myslil jsem také, že jest svět takový, jak já jej vidím, a že já mám pravdu a v něčem dokonce jsem čist, jsou-li mé brejle, ze života neveselých zkušeností zhotovené, tak kalné. Neboť zdálo se mně dále, že podmínkou všeho umění je umělcův život a z toho života zrozená zvláštnost jeho očí. Předmět je týž, a kdyby se dávali všickni lidé stejně, zrodila by země jen jediného velikého umělce a žádného již za ním. A konečně se mně zdálo, že jsou všechny ty věci známy již dokonce na Pasekách a že by dělal zbytečnou práci, kdo by mluvil dnes lidem o „Novém spisování.“

Mýlil jsem se; tento hoch mně vysvětlil, že jsem se mýlil. Poslouchati je třeba, moji drazí, jak v našich krajích spisovní lidé mluví o umění. Na veřejném trhu, v přítomnosti lidí, ne že by jim někdo blahosklonně radil: „Mluv, komu je dán dar jazyka!“ — Tak mluví: Není hlavní věcí umělecké dílo — umělecké dílo!... Rozumíte?... Spíše je třeba, aby bylo také umělecké dílo — no, čeho ještě? Ještě mnoho jiného, ó! Umělcům se ani nesní, jak důležité jsou jejich povinnosti a jak veliká je jejich zodpovědnost před Bohem a před lidmi. Kdyby si to tak umělec, lehkomyšlný člověk, jaký je, jen trochu uvědomil — devětkrát by se rozmyslil, dříve nežli by nesl své srdce na prodej. . .

Seděla žena na trhu, flustá a poctivá žena; prodávala vejce a neudělala nikomu nic zlého. Jde mimo pán, veliký a vážný pán, v černém kabátě. A zastaví se před ženou. „Zač“, praví, „zač jsou vejce, matko?“ — „Zač budou?“ přívětivě odpoví žena. „Čtyři za deset!“ — „Nejsou drahá a vskutku, matko, krásná vejce jsou to, tak vhodná žaludku jako také příjemná chuť!“ A vezme vejce, poklepe tenkým nožičkem tu, poklepe tam, přiloží k ústům a vypije. Vážná je jeho tvář. „Vejce je takové, jaké má býti vejce. Avšak, matko, byla jste na velikonoce u zpovědi?“ — „Každý měsíc, pane, také u přijímání!“ — „Krásné je to a prospěšné. Avšak povězte mně, jak vychováváte své děti?“ — „Nemám děti, pane, promiňte!“ — „Ještě snadno můžete mříti! A proč prodáváte vejce? Z pouhé lakotnosti?“ — „Zisku není velikého, pane!“ — „Avšak povězte mně, matko, jaká je slepice, jež snesla ta vejce?“ — „Děkná slepice je to, pane, a nikomu nic zlého neudělala.“ — „Jaké barvy?“ — „Hnědá slepička, pěkně kropenatá.“ — „Dovahy?“ —

„Skromná slepička, flustá a plachá.“ — „Jaká jest její morálka?“ — „Stydlivá slepička je to, pane!“ — „Teď mně však řekněte, matko, jaký je ten kohout?“ — „Statný kohout, pyšný a silný!“ — „Jeho morálka?“ — „Jaký je již kohout. Morálky mnoho nemá. . .“ — „Co?“ lekl se teď pán a rozhněval se. „Tak mluvíte o kohoutech a o morálce? Vejce, jež prodáváte, jsou dobrá vejce, tak vhodná žaludku jako též příjemná chuť. Avšak kohout je nemorální! A já vám pravím, matko: kdo pohoršuje jednoho z maličkých, tomu bylo by lépe, aby pověsili mlýnský kámen na šíji a potopili ho do hlubin mořských! A všeho do času!“ — Tak se rozhněval pán a šel svou cestou. . .

Není dosti, že je umělecké dílo — umělecké dílo také potřebuje, aby slepička byla morální.

Nač by člověk ještě mnoho mluvil? Požadují-li toho lidé, kdo by se jim vzpouzel? Mají úplnou pravdu. Praví, že při uměleckém díle umění je vedlejší věc, hlavní je dobrý úmysl a morální sloh. Není-li toho, jest nutno vyhodit přes práh umělecké dílo s umělcem zároveň. A že umělecké dílo není stvořeno pro dospělé lidi, umění dychtivé, spíše — pro koho? Čert ví, pro nějaký tak zvaný národ, jenž o všem knih nekupuje ani jich nečte, avšak přes to je mlčenlivým a přísným soudcem umění a ještě mnohých jiných věcí. Ten národ je veliký chytrák. Sám nikdy nepromluví, člověk ho nevidí, sotvaže jej cítí. Obhájců však má veliký počet, svědomitých a ohnivých obhájců. Dlouhým a nemluvným pohledem prohlíží si obhájce umělecké dílo, zakývá hlavou na pravo, zakývá na levo a zdvihne ukazovák. „Co se mne týče, řekl bych, že je umělecké dílo opravdu uměleckým dílem. Příjemné tvarem a šfavnaté obsahem. Avšak co tomu řekne národ? To není pro náš národ.

Náš národ neposkvrněný, jak je. . ." A dlouhé kázání. Zahanben odejde umělec a jeho nemorálka s ním. . Co ještě chce národ? Nadšení pro vše, co je krásné a dobré na světě. Nikdy jsem ještě nezpovídal, že by se byl národ rozněcoval, aneb že by cítil touhu po nadšení; leží jako pobožná kláda; avšak jestli ho umělec nerozněcuje, ihned zadupe nohama. Nohama svých obhájců. „Kde pak je nadšení? Budeš nadšen, aneb ne? . . ." Čeho si přeje ještě? Poučení si přeje. Je ovšem pravda, že poučení naprosto nic není dychtiv a že by mu, jak se ukáže, také nic neprosnělo. Avšak povinností umělcovou je, aby poučoval, aby prodával morálku ve velkém i malém a aby byl pořádkem v nadšení, jako kobylička na slunci. . .

Tázal by se obyčejný člověk, proč nenařídí národ knězi, aby mu kydal hnůj ve všední dny a zametal cesty v soboty. Ten obyčejný člověk by se tázal zbytečně. Před sedmnácti lety otázal se na to Prešeren, avšak ještě podnes nedostal odpovědi a myslím, že jí ani nikdy nedostane. Stalo se to ubožákovi nějakému za ním: neuvědomil si, v kterém jazyku a pro koho zpívá. To byl jeho osud a jeho tragické provinění. Nemohl porozumět, že je třeba poučení místo ideí, kostelní morálky místo umělecké, nadšení místo pravdy. Jediné, co ještě věděl a co jeho vnukům je ještě dobře známo, bylo, že je přede vším potřebí biče. . .

Názory národa a jeho mluvčích pronikají vždy výše. Veliká část umělců již poznala, že v umění je umění jen vedlejší věc. Mezi nimi jsou také někteří, jež jsem někdy srdečně miloval. No, Bůh jim udělí vznešené stáří! Teď jedí bílý chléb národní vděčnosti i jiných pozemských dobrot. Zlé časy jsou a kdo by zazlíval člověku, hřeje-li se za teplou pecí, místo aby stál venku v dešti a vichru. . .

Se mnou ovšem je to něco jiného a to je, co jsem chtěl říci. Příliš pozdě přišlo poznání; ach, naprosto je nemožné, abych se obrátil na pravou cestu. Člověk, jenž má za sebou mnoho hodin chůze, nevrátí sepo téže cestě, poněvadž zapomněl tabaťerku doma.

Nejdříve, co se týče morálky. Řeknu zprůma, již od časně mladosti mnoho jsem se s ní netrápil. Příčina je velmi závažná. Lidé, kteří plnili mé mládí hnusem a utrpením, dokud nenaplnili ho po okraj, byli všickni neobyčejně morální. Velikými písmeny psali do mého srdce, že je vznešená morálka, ta morálka totiž, jež je tak chlubně zkrášlena v tlusté tváři, jest jen slušné cizí slovo pro duševní špínu. Nikdy mne neklamal zbožný pohled; již tenkrát jsem viděl chladnou zlobu v něm. A léta nezatlačila toho dojmu, spíše vryla jej ještě hlouběji. Proto nyní má se věc tak, že vyhnu se morálnímu člověku ve velikém kruhu a že jsem od srdce vesel, vezme-li na mne kámen a mrští jím po mně. Jeho nepřátelství je znamení, že nejsem z jeho sorty. Jak pak je to s poučením? Také v tom ohledu zabředl jsem již příliš hluboko, takže nemohu již nazpět. Vskutku ne. Bojím se velmi, že by mně lidé ani nevěřili, kdybych jim začal kázati poučení z katechismu. Nikdy, ach nikdy mne nebude ctíti školní mládež. Také národ, můj milý národ nikdy mne nebude zváti svým učitelem. Stalo se jen jedenkrát v tom mém nekatolickém životě — bílé světélko v šeru mé trpkosti — že jsem se slušným výsledkem prodal prospěšné a velmi ctnostné poučení. Tam kdesi žije člověk, jenž má příjemný zvyk, že ustavičně chválí, vše napořád a s takovým nadšením, že někdy ani knihy se nemůže dočkati a pje jí slávu, dříve nežli ji četl. Svědomitý hoch to je, dobrý hoch a skoro tklivé je, jak se mu zalesknou

oči a jak vesele zvolá, když přečte tragický odstavec :
„Ach, jaký humor! Jaký nedostižný humor! . . .“ Na-
psal jsem jednou:

Mladine največja lepota je ta :
ponižnost, nedolžnost pa zlahtnost srcá —*

a svědomitý, dobrý hoch se velmi zaradoval a ozná-
mil světu: „Ó jaké opravdivé poučení! Jak krásné po-
učení! Abych zrovna řekl, jak prospěšné poučení!“ . . .
A ještě to poučení nebylo ani mé, spíše ukradl jsem
je pobožnému pánu. Něco v tom přece je; člověk má
příjemné vědomí, že jeho práce nebyla úplně marná.
Neboť rozšiřování prospěšných poučení je věc Bohu
libá, rozhodně Bohu libější nežli umění. Jen jeden-
kráté to bylo, sladká vzpomínka žije v mém srdci. . .

S nadšením nad to není docela nic. Vzpomínám si
z dávných, krásných dob, že stvořil jsem báseň, jež
začala ohnivým veršem :

Do boje, do boje za národ svůj!

Mluvnice neměla však mnoho užítku, avšak za to
bylo tam nadšení o tolik více. Vůbec jsem zpozoro-
val, že není ve světě zarytějších nepřátel, než jsou
nadšení a mluvnice. Od těch dob se můj sloh velmi
zlepšil a tak nadšení vybledlo. Avšak je pravda: po
té jedné ctnosti je mně teskno. Jako pestrým sklem
hledí mladé oči a hromada hnoje leskne se ve sterých
pestrých paprscích. Již stojí za tvými zády vysoký
stín, vyrazí ti sklo z ruky a v tiché hrůze upřeně hledí
oči. . .

A konečně ještě klidné a přívětivé slovo. Těm, kteří
žádají od umělců, aby na úkor umění ohlíželi se na

* Mládí největší krása je ta :
pokora, nevinnost, šlechetnost srdce —

tak zvanou morálku, aby národ poučovali a vychovávali, aby jej rozněcovali nevím pro co všechno a takorčka jej (jak se vyjadřují jeho mluvčí slohově katarální) „zdvíhali ke krásné a šlechetné výšině“, těm lidem — koříněk, jenž jediný roste jen v našich jinak tak neúrodných krajích — je třeba vysvětliti, že je ta žádost, slušně-li se vyjádřím, největší nestydatost. Proč? Vy sami jste stiskli národ tak hluboko, že je v kaluži až po krk; sami jste se namáhali dlouhá léta a desíletí v potu tváře, abyste vychovali v národě surovost a svého účelu konečně jste ve veliké míře dosáhli; sami jste se starali slovem i příkladem, že je dnes úplně neschopen každého nadšení — a teď žádáte, aby zlepšil umělec, co vědomě a úmyslně zavinili zlíštní vůdci a učitelé národa? Saframente, není-li to nestydatost! Zhanobil padouch dítě a teď je žárlivý. Konečně — nic se nebojte! Uměním národa nikdo nepohorší. To by bylo možné před několika desíletími; teď však vašim prospěšným úsilím již tak pokročil, že je mu umění cizí. Chce-li opravdový umělec mluvit s národem, musí mluvit jazykem, jímž ve svém srdci pohrdá. Tak se stalo, že dnes umělec a národ již si nerozumějí... A teď přibíjím druhou nestydatost! Poněvadž národ zůstal tam, kde byl již před padesáti lety a poněvadž zásluhou svých vznesených vůdců zabořil se ještě o dobrých pár sáhů hlouběji, žádají lidé, aby civěl také umělec v Jámě nad Dobruší aneb v Černém příkopu. Poněvadž mluví a myslí národ vždy pasekářštěji, buď vždy pasekářštější i umělec. Vždyť je již skoro bajka, že byl někdy Prešeřen¹ populární a brzy již Jurčičovi² ne-

¹ France Prešeřen (1800—1849), největší slovinský básník;

² Josip Jurčič (1844—1881) založil pravou belletrii, napsal romány a povídky: Sosedov sin, Doktor Zober, Cvet in sad, atd.

budou rozuměti. Pročež nazpět k Janezu Ciglarovi!³...

Jsem již příliš stár, nemohu nazpět. Tak odevzdávám tu knihu bez zvláštní radosti a také bez bázně. Napsal jsem již mnoho dokonalejšího; jednou, není tomu dávno, vytvořil jsem umělecké dílo, nad nímž jsem se radoval a byl jsem hrdý na ně. Čisté bylo svou ideou a zdálo se mně, že by se při něm nezarděl ani sám stydlivý Alois, i kdyby ho bolestně štípal. Stalo se jinak: koktali v rozpacích dokonce lidé, kteří nesoudfi umění podle katechismu. Co jsem jim učinil, co mně vyčítali? Vyčítali mně, že jsem vytvořil umělecké dílo. Že jsem namaloval na obraze svatého pod žhoucí zlatou gloriolou příliš temný plášť. A zapomněli, že by gloriola nebyla světlá, kdyby nebyl plášť temný; a že by tvář, dříve poloskrytá v matně zlatém šeru, zbledla v šedém, prázdném světle všedního dne... To prázdné světlo chtějí, toho jim však nemohu dáti. Protož bez radosti... Přijde člověk k příteli; rodila se mu v srdci slova, která musí vysloviti. A přece ví určitě, že mu přítel odpoví: „Proč mně to vypravuješ? Nebylo toho třeba...“ Bez radosti... Možná mně také odpoví: „Není pravda, co mně vypravuješ!“ Člověk ví však určitě a cítí v svém srdci, že mluvil pravdu... Pročež také bez bázně...

A teď k věci.

O paní Juditě prostě řeknu, že je to velmi šlechetná a krásná paní. S veselým téměř s tklivým srdcem vzpomínám na ty hodiny, jež jsem prožil v její společnosti. Málo večerů tak čisté, nezkalené radostí mně udělil život... Tichý soumrak byl ve světnici, okna byla zastřena a jen úzkou skulinou svítil tenký papr-

³ Janez Ciglar (1792—1869) napsal první slovinský román: *Svetin ali sreča v nesreči*. Básně nemají ceny. P. překl.

sek večerního slunce; chvěl se nad stolem, mezi námi, jako světlá přehrada, andělův meč; a nikdy má ruka nesáhla za něj...

Ležel jsem na lehátku, hlavu opřenou do dlaně, oči polosevřené; opojně příjemně mně bylo, jako Romeu v tom snění, když myslel, že je císařem. Někdy sklonila se paní Judita nad stůl a naplnila mě polovyprázdněný šáleček horkým čajem. Když se sklonila, zazářily její vlasy ve večerním paprsku a na oči položily se dlouhé temné řasy. Tehdy se také neznepokojilo mé srdce, ačkoliv byly její bílé lokty úplně blízko a zaleskl se nade mnou její obnažený krk. Nemohl bych se dotknouti těch drobných prstíčků dychtivou rukou, nečistými rty. Neboť na úzké, hladké čelo, do důlků v lících, na veselé červené rty napsala nevinost své znamení. Již při nejslušnější myšlence musil bych se vyhnouti tomu pohledu jejích jasných, hnědých očí... Ó, nikdy nelehl stín na ty nesrovnatelně sladké hodiny, Bůh bděl nad námi...

Kdo vezme do ruky tuto knihu, nechť pováží, že je zrozena ze svatých chvil, plných tichého, neskonaleho štěstí. Z okamžiků, kdy se člověk vyprostí ze všech živočichů trampot, všech lží a všeho zla a je v srdci jen pouhá pravda a dobrota... Měkkým, poněkud jednotvárným hlasem vypravovala paní Judita. Nevím, snad se mně její události zdály vážné a zajímavé z té příčiny, že je vypravovala ona a poněvadž je vypravovala za tichého soumraku opojných podzimních večerů. Také z té příčiny, že ve mně vznikala při jejích událostech zvláštní myšlenka, tak smutná a tak strašná, že jí nemohu přímo vysloviti. Budiž tak, jak je, umínil jsem si, že odevzdám lidem slabý obraz, jen stín těch večerů. Není mně dáno slovo tak opravdivé a sladké jako jí, čisté a šlechet-

né, všeho obdivu hodné. Kde tenkrát, u čaje, kvetly omamně vonící růže, teď je však jen pár polozvadlých, málo vonících listů; kde zněla píseň jasně, otrásající pravdy, je však teď jen nemotorné, sofva srozumitelné koktání. Neboť daleko je již ten čas; jako v mlze stříbrné a chvějící se vidím její tvář; téměř již blednou ty veselé rty, skoro již umírá šlechetná záře těch velikých, hnědých očí; a vztáhnu-li plachou ruku, abych se teď v pozdní hodině dotkl zbožně těch drobných prstíčků, vzpamatují se náhle ulekané oči a upřeně hledí do tmy...

Nevidím jí již; jen někdy, jako ve snách zjeví se mně její svatý obraz a zdá se mně, že slyším její měkký hlas. Okno je zastřeno; tenký paprsek světí skulinou, přes stůl mezi námi, jako zlatá přehrada, andělův meč. Mé oči jsou polosevřeny, opojně, příjemně je mně v srdci jako Romeu, když byl císařem; a paní Judita vypravuje.

I. C.

Nevím, měla-li jsem ho opravdu ráda. Avšak dychtivě čekala jsem noci; opírala jsem se o okno a byla jsem smutná, že se smrákalo tak pomalu. Oknem jsem viděla do zahrady; krásná a prostranná byla, sahala daleko až k vodě a na druhé straně k cestě. Ohrazena byla vysoko; úzké stezky zanedbané, porostlé již travou, křížily se všemi směry ve stínech starých jablek. Tam v koutku, úplně skryta v houšti a stromoví, stála nízká besídka; také besídka byla již polorozpadlá, dřevo bylo vlhké; kdykoliv jsem tam seděla, bylo mně úzko. V celé zahradě jsem se bála; tak tiché byly ty staré temné jablek; nikde nebylo ani slunce, ani hlasu odnikud; člověk byl úplně sám. Za zahradou šuměla řeka smutně bublajíc; kdykoliv jsem naslouchala, vždy se mně zdálo, že se někdo topí.

Proti zahradě, v dálce, leskl se ještě pahorek všech v slunci. A celé nebe bylo ještě jasné, úplně polední a smálo se. „Až bude ve stínu ten pahorek“, tak jsem mu poručila, „tehdy přijdi!“ A teď mně bylo líto, že jsem tak poručila. Vždyť byla zahrada všechna již temná, ani stezek by člověk již nerozeznal a nikoho v ní nebylo. Starý pacholek pracoval u ohrazení, pak vzal lopatu a šel pomalu zahradou; slyšela

jsem, jak zavřel vrata. Teď by již snadno přišel; kdyby mne měl opravdu rád, přišel by tam po cestě a podíval by se do zahrady a přeskočil by ohradu. . .

„Nešla by ses trochu projít?“

Muž otevřel dveře a stál na prahu. Neobrátila jsem se; vždyť jsem ho viděla mnohokrát.

„Zavři dveře!“ řekla jsem mu. „Chceš, abych se nastudila?“

Zavřel dveře a šel.

Tenkrát jsem si pomyslíla: „Co to pravíš? Což to není hřích?“ Náhle se mne zmocnila veliká, úplně nová radost; jako by mne někdo něžně pohladil, tak sladce mně to přeletělo tělem. Hledte, ještě nikdy jsem na to nemyslila! Jen proto bylo mě tak dobře a měkce u srdce, že jsem ho měla ráda, toho chlapce a protože byl mlád, zamilován a nerozumný. Teď vše je nový život, nová nesmírná sladkost: hled, tak podvádíš svého muže, jenž se o tebe stará. . . jenž má tě tak rád. . . jenž ti tak důvěřuje. . . a vše. . . ! Téměř mile mně bylo v srdci a zaslzela jsem; když si vzpomínám, byl to nejkrásnější okamžik v mém životě. . . Ach, jak pomalu umíralo to nejapné slunce! . . .

Tak mladá jsem tehdy byla, pane, tak mladá! Již rok jsem byla provdána, ale má tvář byla ještě jako pomlázka, všechna dětská a vlasy jsem nosila ve dvou copech, jež mně visely po zádech k bokům; na čele a na spáncích byly mé kadeře tak umělecky rozčuchány, jako by je rozvál vítr. Stála jsem někdy před zrcadlem a nemohla jsem odtamtud a smála jsem se svému účesu, svým nerozumným očím, svým důlkům ve tváři a všemu svému životu, jenž byl tenkrát tak krásný a příjemný. . . Toho večera nechtělo se smrákat; svítlna visela na nebi a nebylo nikoho, kdo by ji zhasil. . .

Hoch, kterého jsem měla tehdy ráda, jmenoval se František a nebyl ještě dlouho v naší krajině. Přijel ke strýci faráři na prázdniny. Krásný hoch to byl, vysoký a štíhlý, jen vousů ještě neměl. Oči jeho byly takové snivé, klidné a nevinné . . . zdá se mně, že ještě nikdy do té doby nepolíbil ženy . . . Vždyť nemluvil ani zvláště krásně a také ne zvláště duchaplně; úplně se zajíkal a zmlkl plaše, když se mně podíval do očí. Ale bylo v něm a také v jeho slovích jako stíny nějakého jiného života . . . jenž je tam daleko . . . a na který pořád myslíme . . . Seděla jsem někdy na balkoně; viděla jsem celé městečko, též malé bílé vesnice mezi chlupy a kostely na pahorcích splývající s hvozdy na obzoru. Hleděla jsem, tak smutně mně bylo v srdci, Bůh ví proč. Člověk by rád někam, dívá se a přemýšlí a sám neví kam. A tehdy je dobře, když přijde někdo a stiskne člověku ruku a nepromluví slova . . . Proto jsem ho měla ráda . . .

Těch lidí, již tam byli, jsem nemilovala. Nemiluji lidí, kteří jsou jako — slabikář. Člověk obrací listy a nikde se nezastaví: to vše již četl. Stránka za stránkou jsou stejné a vše je stejně nudné. Lidé mne též neměli rádi. Mluvili s pohrdáním o mé morálce . . . a tenkrát, pane, nebylo toho opravdu potřebí . . . Nebyla jim vhod má tvář, poněvadž byla příliš veselá; můj oděv, můj účes, můj hovor . . . vše jim bylo cizí a proto též nemorální. Byli morální, poněvadž učí knihy, že všechen národ je morální . . . Ach, dobytek! . . . Jinak hodní a poctiví lidé . . . obzvláště když je člověk vidí v neděli, jak jdou na mši a slunce svítí . . . Rodí se, žijí a umírají; ani se na ně nehněváme, ani jich nechválíme . . . Morální jsou pro lenost. Co jest jim cizí, je nemorální, poněvadž je to znepokojuje v jejich tuposti . . . A přece musí mítí ještě něco

v srdci . . . odtud ten strach, nenávisť k nemorálce. Ne, není možno, aby bylo na světě srdce, v němž by již umřelo vše toužení . . . Každý týden byla jsem s mužem v hostinci. Tam v hostinské světnici byla vybraná lepší společnost. Ženy byly většinou putičky; mladší stydlivé podle rozkazu, nudné jako česnek, starší křiklounky a flučhuby; oděny byly všechny ustavičně nevkusně, podle módy, jež nebyla ani loňská ani letošní a vůbec ne křesťanská. Mužští . . . Tak tam byl adjunkt, podpisoval se Florin, zavalitý, neobratný jako řezník. Vousy měl namaštěné a nafačené, vlasy krásně na poutec rozčesány, všecken jak se sluší. A zvláště ohlédl-li se postranně: pohledem svlékal člověka. A kromě toho, nebyl-li blízko, zamlaskal jazykem a luskl palcem a ukazováčkem. V rozhovoru byl prázdný jako řezanka; nikdy nevyslovil neslušného slova, ani se nepokusil přiblížit se ke mně; avšak jen jediná jeho myšlenka, zdá se mně, byla nečistější, nežli sklad veselých knih . . . A notář — stařec s takovou plnou, hladkou a jasnou tváří, že člověk vždy si vzpomněl na něco špinavého, pohlédl-li na něho. Oči měl hluboko v tuku a neustále se míhaly na pravo, na levo. Přeměří mne od paty až k hlavě, naprosto pomalu. „Hm!“ Pak teprve mne pozdraví se sladkým úsměvem. A také jemu ještě nikdy nenapadlo, aby mně aspoň ruku stiskl. . . Učitel tam byl, kterého měli velmi rádi, protože byl z nich největší opilec a v rozhovoru byl nejchlupatější. Byly-li ženy ve společnosti, mlčel tupě a nemluvně; někdy se ohlédl potají na mé boky, ihned však sklopil oči a zakašlal, podívala-li jsem se na něho . . . Tak jsme seděli někdy do půlnoci. Muži pili, ženy pomlouvaly. Jediný duchaplný člověk ve společnosti byl nějaký soudní praktikant; dělal rukama zajíčka na stě-

ně . . . O politice, o umění? Vůbec — o životě? Ne, ani slova. Nepravím, že velice ráda hovořím o politice a o umění, avšak aspoň zdánlivě jest třeba člověku starati se o něco; živočich se uklidní, zdrímne trochu, prsa si oddechnou a zdá se člověku, jako by vystoupil z temnějšího údolí . . . Vždyť je příjemné pomlouvatí a také já pomlouvám ráda — jak pak by člověk nepomlouval v takovém hnízdě? Když již souseda celého svlékl a proklepal — což je to možno znovu od počátku a pořád tak dokola? Ach, nerozumím tomu, proč jsou tam všechny tváře tak mrzuté a zlomyslné! Jak se má člověk vysvoboditi, kam má utéci, když nikde není útočiště? Kam má utéci, když ho není ani v srdci! Jako osel, jenž táhne vodu z cisterny: ustavičně v kruhu, bez konce. A ponenáhlu duše umírá . . . Neměla jsem jich ráda těch lidí, ale někdy mně jich bylo hluboko v srdci líto. Ten adjunkt a notář, všichni, kteří již nevzpomínali na touhu své mladosti, ti všichni — kam chtěli se svou touhou? Proč žije touha v srdci, neumře, touha po kráse anebo po špíně, jakkoliv . . . Vše zůstalo v těle a hryzlo tam, rostlo, rozlilo se v krvi, do všech myšlenek a snů. Zevně bylo třeba, aby byli slušní a také nebylo příležitosti pro neslušnost; za to však uvnitř bylo vše rozežráno a shnilé, že jim smrdělo z úst. Ano, to jest jádro moudrosti: národ je mravný, poněvadž není příležitosti . . . Tady, v těch zbožných krajích, daleko od života a jeho pokušení, je kolébka sprostých anekdot. Tam, na oné straně hor, kam touží srdce, tam, poněvadž je život veselejší a pestřejší, rozlévá se duchaplnost do jiných proudů. Ach, je třeba hřešiti. A není-li možno hřešiti skutkem, zůstává ještě myšlenka a slovo . . . Dostala jsem jednou dopis tak špinavý, že by ani samému Casanovovi něco takového nena-

padlo. A stalo se, že jsem poznala rukopis. Psal jej člověk, plachý úředník, jenž jinak bleptal a byl úplně slušný a poctivý hoch. Jak to? Mučil se o samotě, ubožák, a snil snad dokonce o kráse, jemu sotva srozumitelné, o kráse nemorální; ale přemohl se a nesnil již o kráse, zůstal morální a vychrlil bláto. Také on byl díl národa, národa neporušeného . . .

Zapadla do našeho kraje společnost potulných německých komediantů. Muž, starší, polooholený, protivný člověk v obnošeném oděvu a dvě ženy. Utábořili se v hostinci, jenž byl toho večera naplněn. Také my dva, můj muž a já, byli jsme tam. Seděli jsme zrovna u jeviště postaveného v koutě u okna, tak že se neobratná tanečnice někdy dotkla mého úcesu. Již velmi záhy byly obsazeny všechny stoly a lidé se dokonce tlačili i mezi dveřmi. Vystoupily ženy. Obě dvě předčasně zestárlé, vpadlé skráně silně nabarvené, zapadlé oči; ruce nahé do ramen, též dlouhý krk byl obnažen hluboko ke kostnatým napudrovaným prsům; obě dvě měly velmi krátké sukničky, sotvaže boky byly přikryty; nepěkně rostlé kobyly nohy v křiklavých rudých trikofech. Usmály se ztrnule širokými, tenkými rty, pohlédly světnicí, po tvářích, zdvihly sukňe a produkce začala. Zpívaly, že to bylo hrůza, nudný německý kuplet, hopkaly po jevišti, zdvíhaly neobratné nohy, kopaly proti obecnstvu a náhle poskočily, tak že suknička vzadu zatřepetal se až k pasu. Nehleděla jsem dlouho na jeviště, poněvadž mne bolel prach v očích. Ohlédnu se na adjunkta: nic nepije a všechna jeho tvář je změněna, bledá a opuchlá. Notář mžiká neklidnýma očima a čistí si zuby, ačkoliv ještě nevečeřel. Učitel hledí upřeně na dva páry nohou do x a fískne rty, když se zdvihne rudá suknička o píd' výše. Dívám se, vi-

dím ještě jiné tváře a je mně téměř úzko. Tam se to probudilo a již upřeně hledělo jim to ze zamžených očí; nic lidského nebylo již v tom tupě chtivém výrazu napjatých, bezbarvých rtů. Ačkoliv dveře byly otevřeny dokořán, bylo ve světnici stále tepleji a zatuchleji. Něco úplně nového, trapného, ohyzdného bylo v těžkém vzduchu. Píseň byla u konce, ženy si oddechly, hloupě se smály a odešly s jeviště. Tu zadýchlo horko ze suchých úst; hlomozily stoly, vztahovaly se ruce se všech stran a ženy se smály ohyzdným, přerývaným, křiklavým smíchem; muži se chechtali chroptivě jako ze silně stisknutého hrdla. Byla zde příležitost, neočekávaná, Bohem seslaná a dychtění, snad neuvědoměle hledající krásy, života, rozlilo se v kaluže . . . Brzy jsem vstala, poněvadž mně bylo zle a třásla jsem se v opravdové hrůze, když se mne ve dveřích neobratně dotkla zapocená mužská ruka. Pomyslíla jsem si: — zůstanu-li tam celý večer, ještě do půlnoci? A jestli jako ony dvě —? Mnoho chvějící se sladkosti, sladce nepěkné touhy bylo v té hrůze; a kdyby mne byl někdo tenkrát strčil nazpět do světnice, objal mne surovou zapocenou rukou, byla bych ovšem zůstala . . . Venku byla taková tichá noc a hvězdy svítily . . . Stála jsem druhého jitra na balkoně a dole šel mimo adjunkt sklíčen s hlavou svěřenou. „Jak jste se měl včera večer, pane adjunkte?“ — Ani se nepodíval, sotvaže pozdravil. „Ach, pobavili jsme se!“ Šel dále a bylo ho hanba. Ani tolik síly ani života nebylo v něm, aby se radoval ze svého hříchu, byl-li již tak pošpiněn. Ani vděčen nebyl, že se mu vyplnila touha, když se mu rozlila v kaluže . . . Téhož večera to bylo — a opět život, tupé umírání ve věčném kruhu . . .

Nudila jsem se. Nechtělo se mně tak umíratí. Ale

zdálo se mně, že by to bylo snadné; že bych pomalu také já zvykla tomu vzduchu. A záhy by i má tvář byla tak zlomyslná a prázdná, také můj účes by byl slušný a také mé myšlenky by se plazily po zemi, po všech čtyřech, čichaly by od domu k domu, jako žebrácký pes a vyly by, když by se ukázal měsíc na nebi. Snadno by — tu mně bylo úzko. Něco divného, bolestného, bylo v mém srdci, tak bolestného — touha bez cesty a bez cíle. Seděla jsem na balkoně a hleděla jsem tam daleko na chlumu, na tiché krajiny — a nechtěla jsem, aby mé myšlenky plazily se po všech čtyřech...

Tak, hleďte, stalo se, že jsem čekala s netrpělivým srdcem té noci. Na horách již zhasínalo slunce; jen malá žlutá loučka byla tam ještě, zrovna na vrcholku, tak malá, že by ji téměř dlaní přikryl. A také ta zhasla. Večerní vánek zadýchal oknem; venku bylo chladno a zaroseno. Zavinula jsem se do pláště a šla jsem do zahrady.

Úplně ticho bylo v zahradě. Šla jsem podél cesty, po mokré trávě, poněvadž jsem nerada slyšela své kroky. Ohlédla jsem se — dům byl již daleko za stromovím; jen široké, černé kmeny, temné listí, vše ve stínu, klidné, nepřívětivé. Ani růží nebylo v zahradě — kdyby aspoň růže tam byly... Nechtěla jsem na onu stranu, k vodě, abych neslyšela toho šumění, jež bylo tak zamlklé a bolestné; a přece jsem sklonila hlavu a poslouchala jsem, abych slyšela to zamlklé, bublající šumění... Také tam jsem se ohlédla k besídce skryté v stromoví. Tak samotná byla, tichá, jako by stála uprostřed lesa. Bůh ví, zda tam v té besídce jednou neumíral člověk... Proč jsem šla do zahrady za takové smutné večerní hodiny! Náhle se mně zazdál takovým všedním a hloupým ten dlouhý hoch; vždyť

jsem ho nemilovala... Avšak stála jsem v zahradě a čekala a šla jsem na onu stranu k dřevěným dveřím v ohradě.

Také on čekal, stál tam a čekal, neodvážil se přeskočiti ohrady. Pohlédla jsem mu do tváře tak mladé, nevinné a plaché a ihned jsem se rozveselila.

„Proč pak tam stojíš? Proč jsi nepřeskočil ohrady? Ó!“

„Paní...“

„Co?“

„Paní Judito...“

„Ó! Proč jsi mně nepsal: Drahá Judito? Srdečně milovaná? Proč pak mně ruky nepolíbíš?“

Podala jsem mu ruku, chytil ji neobratně oběma rukama, jako žebrák kus chleba a políbil ji. Na cestě, na písku, tam u ohrady, bylo slyšeti kroky.

„Nejde někdo, Judito?“

„Proč pak by nešel, když je tam cesta? Ó, jak se bojíš, ty veliký hochu!“

Vešli jsme do zahrady a vše kolem nás bylo v tichém stínu, byla již téměř noc. Šli jsme pomalu; bylo mi tak lehce a vesele v srdci a čekala jsem, že promluví. Avšak on mlčel a ještě se neodvážil pohlédnouti mně přímo do tváře.

„Proč nic nemluvíš? Proč jsi přišel?“

„Chtěl jsem ti jen říci... vždyť je to vše hloupé... Pojdme raději, Judito... proč...“

Koktal a stál, obrátil se k odchodu. Chytila jsem ho za ruku a měla jsem ho opravdu ráda, když stál přede mnou všecek se chvěje a hleděl do země.

„Proč chceš již odejít, co jsem ti udělala? ... No, zůstaň a pojdme pomalu, jen jedenkrát po té cestě a opět nazpět. Vždyť není třeba mluvíti.“

Šli jsme, až do konce cesty nepromluvili jsme ani slova. Pak jsme se vrátili.

„Hleď, teď snadno odejdeš. Polib mně ruku!“

Chytil mou ruku pevně oběma rukama a náhle se sklonil a poklekl.

„Ne, ještě ne! Ještě ne!“

Políbil mou ruku, až to zabolelo a všechnen se třásl.

„Ne, vždyť ještě není třeba, abys odcházel... Ale chceš-li, nechceš-li zůstat, můžeš jít...“

Vstal, vztáhl ruku k objetí a neodvážil se.

„Hleď, Judito, mám tě tak rád! Tak rád tě mám!“

Když to mluvil, zaszely mu oči; pohyboval rty a a nevěděl, co by ještě mluvil.

„Zůstaneš-li rád, pojďme tam a sedněme si na onu lávku... ne, tam je mokro... Nebál by ses, kdybychom šli do besídky? Úplně tma je tam...“

Zachvěl se a poslouchal.

„Zašumělo něco?“

„Voda tam šumí... Jak jsi plachý!“

„Ne, nebojím se, jen v srdci je mně divně... Zdálo se mně, jako by se někdo topil... Pojďme do besídky!“

Vlhko a temno bylo v besídce, sotva jsme si viděli do tváře. Těsně jsme seděli vedle sebe a jasně jsem cítila, jak se chvěl. Zlehounka objal mne rukou kolem pasu a bylo mně teplo. Mluvil tiše, a poněvadž neviděl mně do tváře, mluvil hladce a beze strachu.

„Vždy myslím na tebe, vždy... Nemohu spát... Vstanu a jdu daleko, tam do pole... když je světlo a svítí měsíc... a myslím stále na tebe... Víš, co jsem si myslil? Že tě vezmu s sebou... Vše jsem si již promyslel... přesně... A chceš-li... Vždyť se snadno uživíme... mám tě tak rád!“

Chvěla se jeho ruka kolem mého pasu a brzy přeletělo chvění také na mne.

„Máš-li mne rád, proč mne nepolíbíš?“

Sklonil se neobratně, takže zahlomozil polámaný stůl před námi, dal mně ruce kolem krku a políbil mne velmi nemotorně, zpola rty, zpola zuby. Úplně horké a suché byly jeho rty a ucítila jsem, že také mé rty jsou již úplně horké a suché...

„Ty, tam budeme žít jako v nebi. Docela jiný život tam bude... Nikdo se nás nebude ptát: Kdo jsi? Odkud jsi? Nikoho pak také nebude, kdo by přišel a řekl: Nesmíte se milovat! Naprosto sami tam budem — mezi lidmi jako uprostřed lesa...“

Neposlouchala jsem ho již, co mluvil a mé oči slzely, poněvadž seděl tam a mluvil... Nač mluvil?

Náhle zmlkl, zašeptal potom ještě tišeji:

„Neslyšíš nic?“

Neposlouchala jsem, nechtěla jsem poslouchati.

„Ne, nic neslyším.“

„Zdalo se mně, že šel někdo po písku, že zaskřípál písek...“

„A šel-li někdo? Kdybys mne měl rád, neslyšel bys nic. Neposlouchal bys, jde-li někdo po písku. Vždyť není pravda, že mne máš rád!“

A tak mně bylo, že bych byla zaplakala. Ulekl se a chytil mne za obě dvě ruce a prosil.

„Co jsem ti učinil? Ó!... Hleď, vždyť nic neslyším. A nikoho není v zahradě. Na celém světě nikoho. Jen se nezlob... Já jsem tak...“

Poněvadž byl všecek smuten a téměř plakal, bylo mně lehčeji a již jsem se nezlobila.

„No, sed, úplně blízko mne sed! A buď hodný!“

„Nedofknou se tě, Judíto!“

„Ne, ne, tak jsem tomu nechtěla... Musíš mne políbiti! Což neumiš líbat? Chyť mne za tváře oběma rukama a líbej mé rty, tak pomalu!“...

Když mně stiskl tvář, byly jeho ruce úplně studené, jeho dech byl horký;

„Na co myslíš?“ tázal se tiše.

„Nač?“

„Na náš život.“

„Nemyslím! Proč pak o tom mluvíš? Proč pořád mluvíš? Dříve jsi mlčel a — teď mluvíš, když se mně nechce poslouchati... Proč bych přemýšlela o životě? Vždyť je zde... život!“

Hluboko se sklonil a políbil mně ruce, cítila jsem slzy na rukou.

„Proč jsi taková se mnou? Nevím, máš-li mne ráda anebo nemáš-li mne ráda... Ty... tak těžce je mně u srdce...“

„Zdá se mně, že opravdu pláčeš? Proto jsi mne políbil? No, jdi! Nechci vědět, jak je ti u srdce... Je již pozdě, bojíš se domů...“

Vstala jsem a byla bych zakřičela hněvem.

„Ty odcházíš?“

„Proč? Nechci, abys plakal, jsi-li u mne. Udeř mě, učinila-li jsem ti něco zlého a neplač!“

„Jen ještě okamžik...“

„Proč?“

„Jen ještě okamžik...“

„No, sed!“

Nevěděla jsem již, vzlykal-li jeho hlas a také ne, chvěla-li se jeho ruka, poněvadž jsem se třásla sama, takže jsem musela stisknouti rty. Seděli jsme a vše bylo tiché, slyšela jsem ve spáncích svou krev. Náhle přeletěl mně chlad po krku a na prsou.

„Jsi zde ještě anebo jsi již usnul? Dobrou noc!“

Hbitě jsem vstala a šla jsem kolem něho. Ani se nepokusil chytit mne za ruku.

„Judito!“

Zdvihla jsem plášť a spěchala po mokré trávě.

„Judito!“

Zavolal hlasitěji, prosebný a pln strachu byl jeho hlas. Spěchala jsem tak, že jsem klouzala někdy po trávě a zavadila jsem o jabloň. Celé tělo vzlykalo a zima mně bylo do tváře. Spěchala jsem po schodech, přímo do světnice; zavřela jsem dveře, lehla na lehátko a plakala jsem celý večer...

Vzbudila jsem se v noci, slyšela jsem kroky pod oknem. Krásná byla noc, úplně světlá. Tam dole stál člověk opřený o kmen. Přistoupila jsem k oknu, za záclonu... Stál tam, snad již dlouho, snad již celý večer, snad tam bude státi až do rána. Ještě mandoliny potřebuje, byl by pak úplný troubadour...

Vrátila jsem se do postele, všechen smutek a všechna láska byla ta tam a usnula jsem klidně...

II

Tak byly mně protivné ty kraje, tak byly tiché a nudné, ještě dnes vzpomínám na ně s trpkostí v srdci. I nyní je vidím — ty nízké, zelené chlupy, ty bílé vsi mezi nimi v stinných údolích, na výslunných kopcích; zdá se mně, jako by tam bylo vždy jen jarní slunce. Nikdy jsem neslyšela těch velikých, temných hvozdů, jež šuměly v dálce; teď je slyším... Proč až tak daleko a teprve podruhé zrodilo se v srdci vše lepší hodné touhy... Já věřím, pane, že vstane člověk po smrti v nebeské kráse, jež mu nebyla na zemi udělena...

Milovala jsem jednou. Ale bylo tomu tak, jak zdá se mně to teď? Snad se ani krásné, tak čisté toužení

nevyplnilo v ohybné všednosti? Ne, není tomu tak! ... Stála jsem za záclonou, zhasila jsem svíci proto, aby mne neviděl u okna. Stál tam dole, v zahradě; krásná noc byla venku, měsíc svítil. Viděla jsem v měsíční záři jeho tvář; k oknu byly upřeny jeho oči a prosily. Tenkrát jsem tiše odstoupila od okna a zavinula jsem se do pláště, opatrně jsem otevřela dveře, tak opatrně... a šla jsem tiše po schodech... tiše, po prstech... a pak po měkké trávě ve stínu jabloní, aby neskřípaly mé kroky po písku, aby se nezaleskl můj světlý plášť v měsíční záři. Přistoupila jsem tiše k němu, položila ruce na oči. „Kdo je?“ ... Lekl se ubohý hoch, pak ale uchopil obě mé ruce a políbil mé prsty tak zbožně jako páže své královně... Procházeli jsme se po zahradě, ve stínu jabloní. Bylo již pozdě, dávno již odbila půlnoc, rosa padala s listu na list, vypařovala se z trávy. Nám bylo teplo, poněvadž jsme chodili ruku v ruce... Naše myšlenky byly tak vysoko, jako ten měsíc na krásném, světle modrém nebi, tak cizí zemi, tak blízko cíli, jež vidělo naše toužení. A naše slova sahala až k nim. Hlučnější byla rosa, jež stékala po kraji tenké trávy na zemi, hlučnější byla pavučina, rozpjatá mezi listím, jež se třásla, když na ni skanula drobná kapka... Zdá se mně, že to byla táž slova; nevzpomínám si již na ně...

Nebylo tomu tak?... Ach, také má touha nikdy se neuskutečnila v kráse... Chodím rychlými, netrpělivými kroky, neumdlena a tam daleko na kopci vidím podivuhodnou růži. Zpřímá hledí oči, plné touhy. Avšak cesta je daleká, nohy již slábnou, srdce je již malověrné. Ohlédnu se — a hle, všechna cesta za mnou poseřa jest růžemi a všechny jsou pošlapány, do bláta zadupány... Na kopci září podivuhodná růže — dále!...

Když jsem smutná, vzpomínám si na svou mladosť. Snad je lepší ve vzpomínke, — ale nač bych odhalovala svetlo, poloprúhledný závoj, jež dobrotivý Bůh rozepjal nad ní? . . .

Jediným mužem, ktorého jsem měla srdečně ráda, byl můj otec. Matky jsem nepoznala. Na otcově stole byl její obraz již zcela vybledlý. Tam byla matka mladá a krásná, oblečená po staré módě, jež činí člověka důstojným. Živůtek byl drobný a krátký, jupka velmi těsná a napjatá, bez záhybů, ani na prsou, ani na rukávech, sukne pak široká jako zvon, všechna zřásněna a načechrána. Nemohu si skoro mysliti, že by byla matka někdy jiná, že by se rozčilila anebo dokonce zasmála; klidně tam stála, ruce v klíně a v rukou modlitební knížku. Tvář byla malována v profilu; krásná byla a klidná; rty malé, čelo vysoké a vážné; vlasy v předu hladce načesány, v zadu spletené v tlusté copy. Mnohokrát dívala jsem se na ten obraz, rty se nepohnuly a také oči se na mne neohlédly. Proč umřela matka? Tak se mně zdálo, jako by to musela míti napsáno na čele, na rtech . . . Přišel otec a vzal mně obraz z rukou.

„Proč umřela matka?“

Otec neodpověděl . . . Teď již nemám toho obrazu, ale vzpomínám, jak byly její oči takové cizí a smutné, jako oči člověka, jenž je sám a hledí do dálky. Tam ovšem, tam za horami je ta radost, již srdce pozná, avšak oči jí nikdy nespátří. Takoví lidé milují srdečně a dlouho nežijí . . .

Můj otec nebyl krásný muž. Poněvadž byl vždy nemocen, byla jeho tvář kostnatá a šedivě bledá, oči byly zapadlé; vlasy nosil dlouhé na spáncích přičesané, bradu trochu rozčuchanou, umělecky zanedbanou, jak ji nosili tenkrát všichni velicí vlastenci a

umělci. K tomu, jak byl malý a slabý, byla jeho hlava velmi veliká. Když nebyl ve škole — učitelem byl můj otec — seděl u klavíru. Na zemi kolem klavíru ležely vysoké hromady jeho písni. Sám si napsal slova, krásně znějící verše a zhudebnil je. Vezmu někdy do rukou papír již zaprášený, zežloutlý a hledím na ten rukopis již vybledlý a oči mně slzejí. Jak mnoho naděje tam bylo, dětské, tak krásné! . . . Zdá se mně, že byl život zakopán v těch nakupených, zaprášených listech; malý život, v údolí vzdychající, na pusté cestě. Cítiti dálku — a nemoci tam! . . . Zdá se mně dokonce, že se svíne list jako v bolesti, vezmu-li jej do ruky. Živý — a nemoci žítí . . .

Byli jsme sami. Bylo-li třeba, posloužila nám starší, polohluchá žena, jež se o mne mnoho nestarala. Otec mne učil klavíru, němčině a francouzštině a všemu, co sám uměl. Seděla jsem vedle něho, když hrál, někdy dlouho do noci. Tak náhle stiskl tvář do dlaní a vzdychl: „Život — ztracen, hloupý život!“ . . . A vyprávěl mně jako příteli své dětské sny. Chtěl jednou, v dávném čase, někam vysoko, nevím kam; také sám nevěděl kam. Chtěl vysoko, k vrcholu života, až tam, kde stojí člověk sám na hoře a vidí pod sebou všechen široký svět. Tam chtěl, jeho cesta však se vinula dolů. Byl již šedivý a starý, jeho oči však nezapomněly, co tušily v dávném čase . . . Ach, třeba se stane, že člověk chodí naprosto sebevědomě po rovné cestě, ale jde po mírném svahu dolů. Je vesel a spokojen. Jen k nebi nesmí se podívatí, uvažovatí, co je na druhé straně kopce . . . On však byl z těch lidí, již praví své vyvolené nevěště: „Připravím ti život jako královně. Kolik dává slunce paprsků, vše bude tvé. Nikdy nezasmuší stín tvé veselé tváře . . .“ Mluvil tak s věřícím srdcem a ona byla z těch nevěšt, jež

věří, poněvadž srdce jejich jest plno obdivuhodných snů . . . Její touha snad byla ještě krásnější nežli jeho; proto umřela . . .

Více nežli u klavíru naučila jsem se v lese a v poli. Bloudila jsem tam za horkých letních dnů, bloudila jsem někdy do pozdního večera, takže jsem se bála těch velikých stínů. Přišel někdy neznámý člověk po cestě u lesa; lekla jsem se a utekla jsem, hleděla jsem na nebe, jež bylo tak jasné; čím více mé oči hleděly, tím širší a vyšší bylo nebe, vždy vyšší; ó, nikdy by ho člověk nedosáhl, kdyby chtěl tam nahoru; neustále by unikalo. A náhle bylo mé srdce neklidné a smutné . . . Tam dokončily ty události, jichž jsem nikdy nečetla. Lidé byli stále větší a lepší, všichni byli tak šlechetní, že jsem radostí zaplakala, pomyslí-li jsem na jejich dobrá srdce a veliké skutky. A myšlenky jejich byly vysoké, sny nezměrné. A všechno snění se ihned vyplnilo, sotva je zrodilo srdce, zahlédlo oko. Divuplně pestrý byl jejich život, plný důležitých příhod, zlých pletek a královských svateb. Život byl — jako to pole tam dole, všechno zářící ve večerním slunci, pestré, ve sterých barvách se lesknoucí; a rozsáhlé, rozlehlé, jako mé snění a tak vysoké, vždy vyšší, hodné vroucí touhy, jako nebe nade mnou . . .

Bylo to pravda? Snad byla má mladost plna všedních, nepěkných starostí a snad také plna sotva uvědomělé, nečisté touhy, jaká se budí v netrpělivém, osamoceném srdci. Vše zmizelo. A pravdou je jen to, co zůstane . . . Jednou, bylo to na podzim, přišel otec všecken znepokojen domů. Postavil se přímo přede mne, položil mně ruce na ramena a pohlédl mně do tváře, pak ustoupil krok do zadu a přeměřil mé tělo udiveným a ustrašeným pohledem.

„Ó můj Bože! Můj Bože! Opravdu již není dítě!“

Ruce na zádech, hlavu skloněnou, tak běhal po světnici velikými kroky. Ani klobouku, ani kabátu neodložil a brada byla celá rozčuchána.

Postavil se podruhé přede mne, hladil mne rukou po vlasech, oči měl zaslzeny.

„Vždyť ti nemusím povídati, Judito! Vždyť je to velmi hloupé!“ A opět jal se choditi po světnici. Potřásal hlavou, ohlédl se časem postranně na mne a sklopil oko.

„To je — poněvadž jsi neměla matky! Já pak jsem tě vychovával u klavíru! Bože, Bože!

Velmi jsem byla zvědava a také jsem měla trochu strach. Snad viděl studenta, toho malého, kudrnatého psíčka, jenž mne onehdy za plotem políbil? Jaký by to byl hřích? Snadno bych za něj před Bohem zodpovídala. Vždyť políbil též notářovu Minku a ještě ji úplně jinak objal, nežli mne, zcela neslušně . . .

„Víš, Judito, že nejsi již dítě?“

„Vím, otče!“

Odpověděla jsem zlostně — vždyť viděl, že nejsem již dítě! Otec se podivil, chytil se za bradu a otevřel ústa.

„Ne, otče, nejsem již dítě, vždyť vidíte!“

A postavila jsem se zpříma, že se napjala blůza na prsou. Otec se obrátil a běhal po světnici.

„A já, loťr, jsem nic neviděl! Vše zameškáno! Ztraceno! Ó Bože!

Nemohl se uklidnití, všecken se třásl, když mne chytil za ruku.

„Sedni, Judito, pohovoříme si! Znamenitou novinku ti přináším, zrovna tak znamenitou, jako hloupou . . . Teď ani nevím, mám-li ti to říci . . . Lépe by bylo mlčeti . . . vždyť je to velmi hloupé!“

Hladil si bradu a hleděl upřeně oknem, aby se vy-

hnul mým očím. Všecek byl změněn, dokonce tvář se mu zarděla.

„Jen žert je to, velmi nevhodný žert; proto mluvme tedy úplně klidně, Judito! Kdo by se znepokojoval pro... žert?... No, rozvaž, sedím v hostinci a přemýšlím, přijde pak poštministr a sedne ke mně... Vždyť znáš poštministra?“ Tázal se mne takovým divným hlasem a tak upřeně na mne hleděl, že jsem si myslila: pil otec! O studentu nic nevěděl.

„Jak bych ho neznala?“

„No, sedne ke mně, pozdraví a dlouho mlčí. Pak náhle: Pane učitelí, hleďte, já jsem již stár a je mně nudno samotnému. Vždyť víte: krásný dům mám a pěkný majetek, skoro bych řekl, že jsem bohat, kdyby mně nebylo tak nudno. Jak by bylo příjemné, kdyby mně tam hospodařila krásná ženuška, kterou bych měl rád... Co pravíte? — Tak mluvil, já jsem si myslil: proč mně vypravuje takové věci? Viděl jsem, že mu to leží na srdci a že mu slovo bylo obtížné, myslil jsem si: jen mluv, já nevím, jak ti pomoci! Také já jsem stár, nestěžuji si však lidem... Pak mne vezme za ruku a — co myslíš?“

Jen to jsem si myslila: jaké divné věci vypravuje otec, o hostinci, o poštministru! Co je mně do hostince, poštministra, co je mně do toho, je-li bohat a stár? Otec se zasmál, jako by ho bylo hanba a máchl rukou.

„Je to hloupost, ovšem, povídám ti to pro to, abys věděla. Zasměješ se. Pomysli si tedy: poštministr by tě rád za ženu...“

Zasmál se hlasitěji a nuceně a podíval se mně do tváře.

„Nesměješ se? No, co pravíš? — Hlupák starý!“

Vstal, že téměř stůl překotil a opět chodil po světnici. Ani se na mne již neohlédl; běhal a hleděl do

země všecek zamyšlen. Bručel polohlasně v přerývaných větách a snad úplně zapomněl, že poslouchám.

„Vždyť se to nemuselo státi! Když ne dnes — zítra! U klavíru ji vychovávám písničkami, francouzštinou, dokonce matematikou i fyzikou . . . A teď již je na vše příliš pozdě, příliš pozdě! . . . Ty, Judito, mluvila jsi již kdy s mužem mimo mne?“

Bylo mně tak divně rozpustile v srdci, že bych se byla hlasitě zasmála.

„Ovšem, otče!“

Běhal po světnici ještě rychleji a máchal rukama; když tak chodil, byl ještě menší, téměř směšný a dlouhá brada se mu všecka rozcuchána zatočila na levo.

„Vždyť není již dítě, opravdu není již dítě! A já s francouzštinou, u klavíru! Učitel, jakého není! . . . Teď ji vidím a sotva ji ještě poznám. Nejmenší tah v její tváři není můj! Ani jediná myšlenka není má! . . . Tak je všemu konec!“

Mluvil již skoro plačtivým hlasem a náhle mně ho bylo líto.

„Proč jste smuten, otče?“

Přišel ke mně tak plachý a ponížený jako dítě, jež prosí odpuštění.

„Máš mne trochu ráda, Judito?“

Objala jsem otce a zcela malý a ubohý byl na mých prsou.

„Proč se rmoutíte pro toho poštmistra? Vždyť si ho vezmu! Nechť je mým mužem, chce-li!“

Stál přede mnou jako zkamenělý a nemohl promluvíti; jen hleděl na mne velikýma očima a pohyboval rty. Zasmála jsem se.

„Proč bych si ho nevzala, poštmistra?“

Tu jsem si vzpomněla na poštmistra jaký byl, veliký,

flustý a nemožný a zasmála jsem se ještě hlasitěji.

„Proč bych si ho nevzala?“

„A přece jsi ještě dítě, Judito! Teď vidím, že jsi dítě! Rozmyslila sis to? Víš, co jsi řekla? Bojím se, Judito, že jsi tak veselá . . . Nežertuj!“

Z očí mu hleděl strach, mně bylo ještě veseleji v srdci.

„Nežertuji, otče! Ráda bych se vdala, opravdu! A poštmistr je takový směšný člověk!“

„Judito, nemluvme již o tom! Je hloupé tak mluvit . . . Již dost, Judito! . . . Hloupost to byla všechno dohromady . . . pouhá nepotřebná, hloupá slova . . . Zapomeň, Judito, nemysleme již na to . . . sedni a zahrej!“

Sedla jsem, avšak při prvním tónu chytil mne za ruku.

„Není třeba . . . Raději mně něco vypravuj . . . tak o svých myšlenkách . . . Vypravuj, jako bys byla sama . . .“

„Co mám vypravovat, otče? Nic nevím.“

To by se byl podíval otec, kdybych mu byla vypravovala své myšlenky! A jak nevinně prosil: vypravuj mně, Judito, jako bys byla sama! . . .

„No, Bůh s tebou, Judito! Věř mi, těžce jest mně v srdci . . . Tak se mně zdá, že nejsi již má . . . a veliký hřích je na mých ramenou . . .“

Té noci otec dlouho neusnul. Vzbudila jsem se, všude byl klid a měsíc svítil venku, on však ještě chodil po světnici. Já jsem rovněž mnoho myslila, nejkrásnější a nejveselejší myšlenky. Myslila jsem nejdříve na sňatek, na dlouhou řadu povozů, na svůj bílý hedvábný oděv s dlouhou vlečkou, na své přítelkyně, jež stojí tam a šeptají, blednou všechny hněvem a závistí . . . Vzpomněla jsem si též na adjunkta,

jenž mne pozdravil, když mne potkal a hleděl za mnou takovými zbožnými očima. I na toho kučera-
vého studenta jsem si vzpomněla, jenž mne políbil
za plotem a jenž tak neslušně objal notářovu Minku.
Pak byly mé myšlenky stále krásnější, putovaly do
dálky. Přemýšlela jsem o městě, takovém hlučném,
velikém, o pestrém životě, jenž je tam, o plesích, o
krásných, cizích lidech, o mladých důstojnících . . .
Vše se střídalo, vířilo ve veselém víru a nikdy jsem
neusnula tak sladce jako té noci . . .

Brzy na to přišel. Oblekla jsem zcela bílý oděv,
jenž mně byl již poněkud těsný a krátký; ruce byly
nahé až do loktů a také krk byl obnažen. Pohlédla
jsem do zrcadla a byla jsem vesela. Když vstoupil do
světnice, poklonil se; dvěře byly příliš nízké pro něho.
Jako hora se přivalil; ohromný, velikou hlavu, bři-
chaté tělo, těžké a nemotorné nohy. Byl oděn černě,
v ruce měl cylindr, na ruku pak bílé rukavice; v
pravici, poněkud vztažené, držel velikou kytici a
ihned se rozlila světnicí příjemná vůně pozdních růží
a tuberos.

Stála jsem u okna a nemohla jsem odpovéděti pro
to, abych se nezasmála. Byl všecek rudý v tváři a o-
puchlý; matné, zakrvavělé oči hleděly na mne tak
upřeně, jako by mně chtěly vyhrnouti rukávy až k
ramenům a odepjati bluzu. Světnice se třásla, když
přistoupil blíže.

„Slečno Judito —“

Ā pokusil se usmátí těmi flustými rty. Přišel zcela
ke mně, sklonil se poněkud a úplně kolébal ohrom-
ným tělem. Vzala jsem kytici a položila jsem ji na
klavír, jako by mně po ní nic nebylo; proto, aby si
něco nemyslí. Nato si sedl, tělo poněkud skloněno,
ruce na kolenou. Bílé rukavice se na hřbetě zhrnuly,

kolem pěsti byly příliš těsné a téměř pukaly. „Proč pak se namáhal je obléci?“ myslila jsem si.

Když mluvil, kolébal tělem a třel dlaní po koleně. Láskyplně chtěl se podívat, oči však mu zaslzely a byly ještě matnější a mrtvější.

„Již jsem stár, slečno Judito, avšak mé srdce je mladé...“

Zlobilo mne, že mluví tak hloupě. A Bůh ví, jak dlouho na to myslil, jak se tomu učil!

„Slečno Judito, bez okolků“ — a zdvihl se poněkud a hlas se mu třásl — „nebyla byste mou ženou?“

„Ano!“ odpověděla jsem krátce a zasmála jsem se mu do tváře. Byl náhle všecek přepadlý, vstal a koktal a nemohl vysloviti zřetelně slova. Velmi stár zdál se mně tenkrát, když stál tak sklíčen a třásl se. Chtěl mne chytíti za ruku, já však jsem uhnula.

„Co?“ koktal. „Což jste neřekla, slečno Judito! Ještě jedenkrát, ještě jedenkrát!“ Za rámě mne chytil a když se ke mně sklonil, viděla jsem, že měl své rty zcela mokré. Hlupák připravoval se kleknouti přede mnou. Avšak byl tak těžký a neobratný, že se konečně sám rozmyslil.

„Ó ty dítě! Ty dobré, dobré dítě!“...

Oddechla jsem si, když vstoupil otec do světnice.

„Nu, jak?“ tázal se a neodvážil se obrátiti na nás. Poštmistr se obrátil a vzal ho pevně za obě dvě ruce.

„Ó pane učiteli! Pohleďte na mne... pohleďte na šťastného člověka!“

Otec se na něho nepodíval; ohlédl se na mne třesoucím se pohledem a zbledl v tváři.

„Judito!“

Tenkrát se mně hnulo v srdci jako hanba... snad také bázeň; sklopila jsem oči... Poštmistr cupkal po světnici, ano, ohromné nohy cupkaly směšnými, drob-

nými kroky a ruce se vztahovaly, jako by hledaly opory těžkému tělu.

„Nedoufal jsem... ani jsem nechtěl myslit... ó, slečno Judito!... A, slečno Judito, přece jsem doufal, tak skrytě!... A teď se osmělím, promiňte, slečno Judito!“

Těžké tělo se kolébalo, přikolébalo se ke dveřím; hledal v kabátě a přinesl mně krabičku v hedvábném papíře. V krabičce byly zlaté hodinky s dlouhým zlatým řetízkem. Zdá se mně, že jsem nikdy nebyla tak vesela jako v tom okamžiku a téměř jsem ho měla ráda, poštmistra, jenž byl tak směšný a nemotorný. Ani jsem se nerozloučila, vzala jsem krabičku, otevřela dveře a šla. Přímo k notářově Mince.

„Hled, to mně přinesl můj ženich...“

Široce otevřela ústa.

„Můj ženich, poštmistr.“

Škočila se stolu a zakřičela, jako bych ji udeřila do tváře.

„Judito, zanes mu to nazpět! Ihned mu to vrať!... Což nic nevíš?“

Tak mně záviděla.

„Poštmistr je — svině!“

Zasmála jsem se.

„Budiž! Což pak ty jsi začala se studentem?“

„Ne, což nevíš! Každého roku se snoubí poštmistr, každého roku s mladým děvčetem. Loni se snoubil v městě — poznám ji, tu, sotva šestnáct let jí je — nejednou s ní byl a svatba se rozbila; již se na něho ani nepodívala...“

Myslila jsem si: proč pak začal s tou nevěstou?

„Dům tam má a je bohat, nevzala bych si ho, starce. Vždyť jsi ještě tak mladá, Judito — již je všemu konec... Zanes mu nazpět hodinky, vyplázni naň jazyk a utec!“

„Ty by sis ho nevzala?“

„Ā dobře vím, že by si ho vzala Minka.“

„Nikdy!... Tam v tom velikém domě, v té pusté zahradě — jako v žaláři. S nikým již nemluvíti, nic již... nemilovati...“

Zasmála jsem se jí do tváře.

„Ó Minko, ty jsi ještě hloupější!...“

„Ā ještě po cestě jsem se smála.“

„Nic již... nemilovati!... Teď, když je život blízko!“

Mé srdce bylo plno radosti, již jsem nerozuměla. Jako bych vyšla z nízkého domu — a tam přede mnou rozsáhlá sluneční krajina. Nic již nemilovati — když celé mé srdce bylo plno touhy po lásce!...

Bylo to na podzim, v městečku tábořili vojáci. Šli jsme, já a Minka, po široké cestě a slunce zářilo. Přejeli mimo nás dva mladí důstojníci, dva krásní husaři. Již jsme se nesmály, tiše jsme šly po cestě. Sly jsme rychleji, vždy rychleji, po svahu hor k lesu, kde bylo klidné zákoutí. A viz — tu přijížděli s oné strany, podél lesa. Bylo to tak, jako bychom jim šly vstříc. Cesta byla úzká a vkročily jsme na trávu; také oni dva se otočili a jeli po trávě. „Kdyby teď slezl dolů ten mladý, černý husar!“ myslila jsem si. Vzala jsem nožík a přistoupila ke kři uřezat si prut. Nač prut? Avšak nezařezala jsem do dřeva, nýbrž do ruky, do malíčka, takže se objevila krev na bílém prstě. Ihned skočil s koně mladý husar; přistoupil ke mně, roztrhl bílý šátek a zavázal mi prst. Snědé a horké byly jeho ruce; hleděla jsem na jeho ruce, viděla jsem však též jeho tvář. Byl mladý a úplně osmahlý sluncem, bílé zuby se leskly a vesele smály se hnědé oči. „Kdyby se již teď sklonil níže, ještě níže!“ myslila jsem si a bála jsem se, všechna jsem se chvěla. „Neučň mně nic zlého!“ promluvila jsem téměř hlasitě. Tu se sklonil

ještě níže a tak sladce a tak vřele mně bylo. Pohlédla jsem — a hle, tam jeli, tam po svahu jako v mlze. „Políbil tě!“ řekla Minka. Podívala jsem se a potácela jsem se ještě stále sem a tam. „Jak to, že mne políbil?“ Hleděly jsme za nimi, když již dávno za lesem zmizeli a bylo již vše tiché a smutné.

Tak se ztrácela má mladost . . .

Brzy po vánocích byl sňatek. A zkrátka řeknu, že to byl velmi pěkný sňatek. Svatebčanů bylo velmi mnoho; jako královna jsem byla oblečena, jako královně mně bylo v srdci do toho okamžiku, až jsme vyšli s ženichem z chrámu. Napřed byl krásný den, jasný a chladný, bílá předjarní oblaka táhla po nebi. Avšak náhle kleslo nebe k zemi, obzor se zamžkl, vše vůkol bylo pusté a šedé a začalo pršet v drobných, studených kapkách. Sníh na cestě změnil se brzy v blátivou břečku. . . Před chrámem stál adjunkt, divně se usmál a hluboce smekl. Ohlédla jsem se stranou, ve tváři mne bylo horko. . . Někdo seděl ve voze po mé straně, veliký, tlustý člověk; horký páchnoucí dech váł z něho. Pohlédla jsem — a hle, vždyť je to tvůj muž a jedete od oddavek na svatbu! Tiskl se ke mně a dotýkal se mne kolenem. Zatřásla jsem se a uhnula. Sklonil se ke mně a usmíval se mokřými rty a tiskl mně ruku. „Srdce! srdce! . . .“ Jeli jsme mimo notářův dům a na balkoně byli oba dva, Minka i ten kučeravý student. Minka máchala šátkem, student se však hlasitě smál. Hleděla jsem do země, v srdci však se mně vztýčila tenkrát zvláštní vzpurnost. „Nemáš zapotřebí smáti se, psíčku! Ještě budeš za mnou chodit!“ — Pošt mistr, můj tlustý muž, lekl se téměř. „Jak ses divně zasmála, nevěstinko! . . .“ Pohlédla jsem mu zpřímá do tváře. „Dříve jste neviděl mého úsměvu?“ Pohyboval rty, smál se v roz-

pacích a konečně pustil mou ruku. . . „Předčasně se směješ, psíčku! . . .“ Již jsem neviděla muže, tlustého poštmistra, zcela jiný život byl přede mnou. Snad byla příliš hříšná ta touha, avšak byla krásná a v tom je vše.

Za měsíc jsme se vrátili z mužem z města. Nejdříve přijel on připravit dům vhodně pro mne; o několik dní později jsem přijela já. Otvírali okna, spěchali k cestě, když jsem pomalu jela městečkem. Seděla jsem vpředu vozu, oprati v rukou, v bílém obleku, na hlavě světlečervený klobouk. Ve voze seděl ubohý, poloroztrhaný student, kterého jsem sebrala cestou; hleděl hloupě, bylo ho hanba, nevěděl jak sedět. „Paní, teď lehce slezu dolů. . .“ — „Zůstaň hochu!“ — Nevyslovitelně sladce mně bylo v srdci a kousala jsem rty, abych se nesmála. To hledíš, Minko! Nikam jsem se neohlédla, ale dobře jsem viděla, že stojí na balkoně; a jako by ho objednala, stál tam také psíček. Což směješ se, psíčku? Proč pak se nesměješ? . . . Na zlost, Minko! Ó — ó! . . . Šel po cestě adjunkt, zapomněl smeknouti, stál tam a hleděl širokýma očima. „Saframent!“ . . . Co pravíš, hochu, vyrostlo děvče? . . . Zahnula jsem na dvorek. „Haló!“ Š hlomozem otevřely se dveře, hbitými kroky přisupěl tlustý poštmistr, můj muž, tak úslužný a pokorný jako sluha v livreji. (Opravdu — když jsme byli první týden v městě a poznala jsem bestii, umínila jsem si, že mu dám zhotovíti livrej). Hodila jsem mu opratě na ramena a vstoupila do domu. Tam jsem pohostila otrhaného studenta vínem, takže na konec klekl přede mne a líbal mně okraj sukně; pak jsem ho vyhnala z domu. . .

Druhého dne před obědem navštívil mne otec. Otevřel dveře a postál na prahu; stála jsem u okna v dlouhém ranním plášti; neodvážila jsem se přistou-

pítí blíže, ani pohlédnouti mu do tváře. Mlčeli jsme. Pak se náhle hluboko sklonil, chytil mne oběma rukama za vlasy a zaplakal.

„Judito! Judito!“

Opřela jsem se loktem o okno, poněvadž se mně nohy třásly. Nemohla jsem k němu, nemohla jsem promluvit. Za chvíli mně napadlo kleknouti před ním, jítí k němu po kolenou, avšak již tenkrát bylo zkaženo mé srdce. „To by byla komedie!“ myslila jsem si a zůstala jsem u okna; Jako hněv a výčitky vzbudily se ve mně. „Není viny na mně. Lepší je tento život, veselejší, nežli to skryté blouznění u klavíru a pod křížem. Nejnečistější byla tehdy má touha...“ A přece mně bylo velmi zle a zima mně bylo do tváře; snad tehdy naposled zadýchala na mne mladost, na vždy ztracená, tolikrát oplakaná... Otec odešel a nikdy již jsem ho nespátřila; onemocněl a zemřel.

III

Abych se napila života, sáhla jsem dychtivou rukou po číši — avšak hle, byla poloprázdná a místo vína byla v ní zředěná limonáda. Abych plula s hbitými vlnami, vždy dále, bez cíle, vkročila jsem do řeky — avšak nebyla to řeka, byl to mělký potok a jeho voda byla smrdutá...

Bydlila jsem ve městě, již daleko venku, u široké cesty v nízkém bílém domě, poloskrytém v zahradě. S počátku jezdil za mnou muž každý týden, pak vždy řídčeji, až jsem ho zapudila na vždy. Veselo bylo v mém domě, mnoho jsem měla hostů a velmi příjemných hostů. Vždyť první dobu, tak do jara, byla u mne každý večer polovice slovinské politiky, litera-

tury a umění. Mladší polovice. Avšak radost nefrala dlouho. Mé nadšení zmizelo ku podivu rychle, nudnými a hloupými zdáli se mně hosté jeden po druhém a záhy byl můj bílý dům osamělý.

Myslíla jsem si jednou: tam v těch pustých, tak osamělých a tichých krajinách, tam není života. Lidé jsou tam malí, v svých myšlenkách ztuhlí, nízcí ve svých přáních, líní ve svých skutcích. Tedy zapřáhni, myslila jsem si, a odejed' do města; tam je opravdový život, tam je nadšení, síla... A vskutku, ihned jsem poznala, že jsou zde lidé jinak oděni, že se pohybují hbitěji a že mluví jiným nářečím... Proč jsem nezůstala u svého tlustého poštmistra, v té osamělé zahradě, pod temnými jabloněmi, kde se tak krásně snilo? ... Ale tak je to: kdo chce užívatí sladkostí touhy, ať si usekne raději ruku, nežli dosáhne cíle; neboť jablko pořád hnilo. A kdo není zvědav, nemusí se báti zklamání...

Velmi bouřlivé časy byly tehdy v naší domovině. Tak jako jsou bouřlivé každých deset let: vítr zavane, přizene se liják, potom však vzduch není čistší, pouze cesty jsou blátivé. Zakládali novou stranu, tak jako jí zakládají každých deset let. Nezakládali ovšem, tak jako jí nezakládají nikdy; tehdy se věc nepodařila, poněvadž se dva advokáti nepohodli pro nějakou ženu; pro dvě strany bylo velmi málo lidí.

Záležitost začala s velikým nadšením. Viděla jsem ty veselé, zardělé tváře — ach, teď se mně zdá, že byli veselí a zardělí vínem — a slyšela jsem ta pilná slova, plná živých myšlenek a svaté lásky, slova zrozená z mladické svévole a nespokojenosti. Útichla teď ta slova a ústa, jež je mluvila, vypravují nyní o půlnoci neslušné události. Vyjasnilo se a slunce svítí...

Tentokráte chodil ke mně koncipient Gruzín a záhy

byli jsme dobří přátelé. Krásný hoch to byl, vysoký a silný a oblékal se elegantně. V tváři byl poněkud bledý a za šera, když opřel si hlavu o dlaň a mluvil tišším hlasem, polozádumčivě, zdál se mně mladík ten nemocen. On byl duše a ruka toho nového života, jenž tehdy vřel v mladých srdcích. Stvořen byl za vůdce. Nedovedla jsem si ho jinak představití, než-li na vysokém jevišti, krásnou hlavu zpřímá, ruku vztáženu — a dole národ — nescíslné množství, jež poslouchá se žhavýma očima a věrným srdcem svého vysvoboditele. Zdá se mně, že snil o takových příjemných věcech také sám, až mu bylo měkce v srdci. Někdy se náhle vzpřímil, vypjal prsa a vztáhl ruce a krev mu stoupala do tváře. Veliká boje i vítězství dychtivá síla byla v něm a byl krásný.

„Judito, Judito!“ zavolal za pozdního večera, když jsme seděli na lenošce, unaveni láskou, avšak v únavě dychtící ještě po větší, nadzemské sladkosti. „Ó Judito, zda víš, jaký je náš cíl? Jsi hodna, Judito, královského prestolu a já ti jej postavím, že není lepšího na světě. Co jsou ty prestoly před stoletím uchvácené, již ztrouchnivělé, vládnoucí národům zvyklým otroctví? Lepší ti postavím, Judito!... Či myslíš, že není ve mně dosti síly? Pohleď mi do očí, do tváře!...“

Objala jsem ho plachou rukou, tak krásný byl a veliký.

„Se ctí a láskou bude vyslovovati národ tvé jméno. Ten národ, jež chci chytíti pevně za unavenou a maldušnou ruku a vésti jej do lepší země, v lepší život, jako Mojžíš vodil svůj národ židovský... Již toužím po té hodině, již netrpělivě čekám bouře. Doba však již je blížká — a ach, Judito. —“

Stískl mne k sobě a prsa se mu rozšířila, vysoko vypjala.

„— jak budou padatí ztrouchnivělé pilíře, jak truchlivě budou ležeti na tváři bůžkové před námi!... Do ba jest již blízka, Judito, a všecka má duše dychtí již po ní. Již není odkladu, poslední hodina je.

Trásla jsem se v jeho objetí, nevýslovně sladce mně bylo. To byl život, o němž jsem tolik snila — tam byl již úplně blízko, klepala již na dveře a srdce se mně chvělo velikým, svatým očekáváním. Pohlédla jsem mu do očí — také z jeho očí zářilo opravdové očekávání a v jeho slovech nebylo lži v té podivuhodné hodině...

Podívala jsem se ráno oknem. Krásná zelená krajina byla přede mnou dýšící v polospánku; mlha se zdvihala ze zoraných niv, línými kroky kráčel sedlák po brázdě. Na nebi se tthala mlha, zasvítilo tisíc kapek, zazářilo slunce a skrylo se.

A náhle zmocnil se mne stud, lítost.

„Jak hloupé, hloupé je vše to toužení... Jest třeba, aby člověk zastřel okno a napil se vína a smyslné lásky... tak teprve vidí krásu, kde je špína... A venku je nebe tak jasné... šel by člověk po tom zaroseném, zoraném poli, vždy dále, bez myšlenky...“

Určitě jsem nevěděla, jaký byl ten boj, jenž byl již tak blízko. Také on sám snad nevěděl. Avšak určitě byl krásný a velmi čestný, hodný nejušlechtlejší síly, nejmladičtější odvahy. Ne takový všední, nechutný, klevefný boj v časopisech; to je věc pokoutních pisálků a lidí neinteresantních. Muž musí býti hrdinou anebo mučedníkem; jeho boj musí býti veliký a co jest ještě potřebnější, esthetický — ne pocestní rvačka, v níž ztratí člověk nanejvýše klobouk a zaválí si kabát. Snad není krásné — avšak nejinteresantnější je muž, když leží ubitý s širokou ranou v čele, bledá tvář, polootevřené rty zcela bledé a suché, jako una-

vené polibky. Nemohla bych milovatí muže, jenž by přišel z války a nebyl by raněn... A jeho tvář byla již nyní tak bledá, když se usmál zádumčivě, jeho rty již nyní byly tak raněny, rty mučedníka, zasvěceného smrti v čestném boji. Jak bych ho objala, krásně opatrovala kučeravou hlavu v náručí, když by přišel unaven, útěchy přívětivého pohledu dychtiv...

Tak tomu bylo v krásných dnech do té hodiny, dokud si nezvykl na mou tichou světnici a neplivl po prvé na koberec.

„Víš co, Judito, proklatě obtížná věc je to! Vždyť by již mohli začítí nějaký skandál, aspoň na zkoušku a aby trochu nařezali, ale překážka je dvojitá: za první lidé jsou velicí opilci a za druhé není peněz...“

Boj, k němuž je potřeba peněz, není estetický. Vzpomenu-li si na to bledé, raněné čelo —

„Potom je ještě mnoho jiných otázek, neméně důležitých. Předně: kdybychom začali opravdu úplně samostatně a bez ohledů — vždyť by se urazili všichni vlivní lidé. Proto bylo by třeba, aspoň s počátku, věstí si velmi opatrně, odporovatí, abych tak řekl, názorům, převráceným ideám a nechati osob v klidu. To však je obtížná práce, drahá má Judito! Přímo se člověk neurazí, avšak hledí na něho postranně a to je velmi nebezpečné, velmi nebezpečné! Lehčeji udělá člověk kariéru, když mu lidé zhola nic nedůvěřují, nežli když nevědí, mají-li mu důvěřovatí aneb ne... A konečně jsem si myslil včera večer: nač k čertu je mně třeba, abych se rval s lidmi, již mně nečinili nic zlého? Rozvážím-li to spravedlivě: všichni jsou v svém srdci znamenití lidé a jestli kdy chybili, byla v nich dobrá vůle, byl jejich úmysl bez zlého...“

Snad zpozoroval můj udivený pohled, snad se do-

myslel toho večera. „Nepravím — všechnen náš veřejný život je tak nesmírně směšný, že by se člověk rozplakal hanbou. Avšak — kdo mne volal za soudce? Necht' zhyne vše vespolek, týká se mne to! Vždyť přece vše je jen komedie a lež, všechnen vášnivý odpor, všechno nadšení, všechno farské vlastenectví i všechna advokátská pokrokovost. A všichni vědí, že je to lež a jsou veseli, že je to lež. Měl bych je srdečně rád, kdyby vše to opravdu cítili, co mluví, nebylo by znamenitějších lidí na světě. . . Zním jich několik, již mají v duši trochu opravdivého ohně; stojí v ústraní a hněvají se a mlčí. . .“

Ó Bože! — myslila jsem si — stěží několik týdnů to trvalo, jen tak několik dní, několik krátkých hodin! Tedy také toto nadšení bylo lží, neuvědomělou lží, jako lže hýl, když zapomněl na svou přirozenou píseň a zpívá „o milém Augustinu.“ A vysvětlil mně, ne že by byl mluvil, proč je lež tak sladká, že z ní krájí si celé národy svůj každodenní chléb. Proč zapěl svou přirozenou píseň? Proč nebylo okno zastřešeno, neseděli jsme v lenošce, těsně objati, unaveni láskou, dychtívi vyššího štěstí? . . . Tak krásná byla lež.

Pravdu mají, již stojí v ústraní a mlčí. Nač by mluvili, když by jich nikdo neposlouchal. Teď sedím zde u tebe, Judito, dobře se mně daří a jiných velikých potřeb nemám nad to. Kdybych náhle vystoupil na cestu, aniž se mne kdo tázal: Hej, vy lidé, co děláte? Co vás čert posedl, že chodíte po hlavách? Na nohy, na nohy! — Myslíš, že by mne kamenovali? Že bych hrál sladkou úlohu mučedníka? Jako ten advokát, jemuž spílali hlupáků, on však nosí Kristovu bradu? Co ještě? Živá duše by si mne nevšimla a snadno bych tam stál, dokud bych nezhylnul nudou. Ach, Judito, ne úlohu hrdiny, ne mučedníka — úlohu ro-

zedraného clowna by hrál náš reformátor, hloupého starce, který již sám se ani svým žertům sestárlým nesměje... Rozvaž teď: ke komu bych mluvil? K sedláku, jemuž kropenka svěcené vody je pramenem vši moudrosti a všeho života a jemuž hloupost je nedotknutelná, protože jest požehnána? K flustému měšťanu, jenž je hrdý na svou pokrokovost, dokud mu chrání tělesné blaho a neznepokojuje ho v duševní lenosti a jenž by ji prodal za zlámanou grešli, kdyby mu ji někdo nabídl za ni? Ke komu bych mluvil a proč? Což nejsou ti lidé zcela spokojeni? Hlupákem by byl, kdo by je dráždil. Poněvadž si opilý pouťník spokojeně a s dobrým rozmyslem ustlal v příkopě, úplně právem mně vypohlavkuje, když bych ho burcoval a vlekl z příkopu, poněvadž mně naprosto nic do jeho postele není. Ó Judito, poznal jsem, že není protivnějších lidí nad lidumily a reformátory. Jen darebnost jest v nich. Nechť se starají o sebe a o svou společnost!... Když jsme posledně hovořili o tom novém proudu, o tom velmi směšném osvobození národa, mluvil také mladý hoch, kterého jsem dříve sotva zpozoroval. Seděl úplně na konci stolu, nijak zvláště nebyl oblečen a pil vodu. Kabonil se, poněvadž mu nebyla velmi vhod naše záležitost. Konečně, když již nadšení bylo velmi silné, vstane a promluví. ‚Pravda jest‘, praví, ‚že toto lidstvo zhyne; snad ještě ne zítra; zůstane však ještě nějakou dobu, jako jsou v lidském těle zbytky nepotřebných orgánů. Avšak příroda není vlastenecká, nemá úcty k mrtvolám a poskytne jich bez soucitu živým a hladovým za sousto...‘ Tak začal; přímo od srdce nám mluvil, proto jsme byli všichni tak opařeni. Jinak jsem byl vesel, poněvadž jsem si myslel, že tedy nebude potřeba nic reformovatí a že se přemění vše jednání ve

veselou pitku. Avšak co učinil hoch? Náhle se stal velikým idealistou. Počal mluvit o úkolech, o povinnostech a o národu, o tom národě, kterému před chvílí spllal mrtvol. Proto je každé osvobození nemožnou, poněvadž chtějí lidé stavěti nové stavby na zpráchnivěném, podemletém základě, hlásati staré ideje novými frázemi a poněvadž jsou všichni ti reformátoři, přes pokrok, jež prodávají na libry, svou výchovou a svým společenským postavením neústupní zpátečníci a ohledu plní báslivci, zkrátka a dobře, abych se neslušně vyjádřil: kapouni... Naposled vyšlo na jevo, že hoch není nic jiného nežli obyčejný socialista a tak jsme ho nechali v klidu.“

Rozhodla jsem se s tím hochem se seznámiti.

„Já však jsem si myslil: jest vskutku možné, že tento jediný člověk z nás všech myslí opravdu na národ a na sebe. Nejen jest možné, nýbrž spíše jisté, že tímto způsobem nikdy nebude poslancem ani též městským radním, že nepůjde na jeho pohřeb elita slovinské společnosti, že nebude nad jeho hrobem mluvit Engelbert Gangl a že mu nikdy nepostaví pomníku. Co je horší: že plody jeho práce nedozrají před jeho očima, stěží před očima jeho vnuků. A co je ještě horší: že se mu bude zle dařiti na tomto světě... Drahá Judito, jsem však toho názoru, ať mne reformátorství bez pozemské cti a prospěchu přímo má rádo. Ztloustl jsem...“

Věděla jsem, že mluvil od srdce. Avšak co teď? Čeho mu bylo zapotřebí a kam měl naspěch, že naplil tak selsky na tu krásnou lež? Poněvadž se tázaly mé udivené oči, promluvil tišeji a usmál se jako v nepřijemných rozpacích.

„Zdá se mně, Judito, že jsem mluvil tenkrát tak hloupě, když jsem se chtěl trochu vzepřítí. Každý

zamilovaný hraje si na hrdinu anebo aspoň na básníka...“ Tak rychle? Škoda... Pohlédla jsem dobře na něho a jeho tvář byla teď zcela jiná! Nedovedla jsem si již představití široké rány na tom bílém, hladkém čele. Zcela obyčejná, téměř hloupá byla jeho tvář a jediné, co se zřetelně vyjadřovalo v těch krásných rysech, byla darebnost... Škoda!

Mlčeli jsme, také on mně hleděl do tváře. Teprve tehdy porozuměl svým slovům, lekl se a zarděl.

„Ne, ne tak, Judito... nerozuměla jsi mně!...“

Veselo mně bylo v srdci, avšak cítila jsem, že by to byl veliký hřích, kdybych se nerozloučila s ním ještě této hodiny. Tolik krásného a opravdivého bylo v minulosti, za níž jsme zrovna zavřeli dveře — a jediným jen lživým polibkem poskvrnili bychom všechnu tu krásnou a opravdivou minulost, zůstala by v ústech chuť jako po zvětralém pivu.

„Tak s bohem!“

Ā podala jsem mu ruku. Stál u lenošky, rukou se opíral o stůl a hleděl do země. Snad se tehdy pohnula také v jeho srdci zlehounka lítost. Snad se ho zmocnila, aby zahrál na rozloučenou ponižující komedii — aby promluvil takořka u hrobu naší lásky krátkou řeč, jež nikomu neškodí a již poslouchají pohřbívající se slzami v očích, poněvadž se to tak sluší.

„Drahá Judito! Nemysli, že jsem si oddechl, když jsi mně podala svou ruku tak klidně na rozloučenou. Naopak — velmi těžce jest mně v srdci a teprve teď vidím... Avšak co bych mluvil, Judito! Jen tolik ti řeknu: člověk je... psí plémě!“

To byla poslední jeho slova. Když odešel, nepřistoupila jsem k oknu a také on se neohlédl...

Jednou — ech, sotva několik týdnů tomu bylo od té doby — přijde ke mně idealista, jenž spílal náro-

du mrtvol a reformátorům kapounů. Chodil ke mně a když se rozloučil, otevřela jsem všechna okna do-kořán; kouřil jako kořalečník. V rozhovoru byl neobratný, zcela bez ohně; bez té krásné pózy, jež jest člověku tak potřebna, obzvláště chce-li vysvoboditi svůj národ. Bez pózy ještě žádný národ nebyl vysvobozen!... No, přijde ke mně a praví: „No“, praví, „neviděla jste Gruzina? Vždyť jsem pravil vždy, že je to svině!... Ne, nic nevíte? Je již tam, kam patří, je již předbojovníkem! Tak zručně vyřídil tu záležitost, že jsem se podivil. Potkám ho na cestě, směje se mně tak přívětivě do tváře, jako by byly velikonoce. Styděl jsem se. „Co jste to učinil, nestydíte se!“ dím Avšak on směje se zcela hlasitě. „Před kým bych se styděl! Vždyť jsem mezi poctivými lidmi. A pro národ pracuji, můj drahý pane! Teď teprve vím, čemu se říká práce!“... Náhle zvažněl v tváři a klepe mně na ramě. Když stál tak přede mnou, byl úplně — předbojovníkem. Také ten divný výsměch byl již v jeho očích. Vzpamatujte se, přáteli, vzpamatujte! Časy jsou zlé! Usměje se ještě jednou a odejde svou cestou... Brzy rozlétne se jeho sláva po všech krajinách naší krásné domoviny...“

Padl na mé srdce smutek.

„Což bylo vždy tak? Což bude vždy tak?“

„Vždy, paní... Protože časy jsou zlé...“

Ohlédla jsem se na něho a také on byl profivný. Taková klidná a hloupá byla jeho tvář a když vyslovil: „Vždy!“ byl jeho hlas tak změněn, tak sestárly, jako by se mu chtělo zívnutí. Byla bych ho měla ráda, kdyby se zardělou tváří a se slzami v očích byl zakřičel... Toho večera nepodala jsem mu ruky, aby ji polsbil...

Otevřela jsem okno, poněvadž mně bylo těžko v

prsou od tabákového kouře a divnou trpkostí. Na oné straně zahrady, po široké cestě, v slunci spěchal krásný dvojsprežní vůz. Viděla jsem bílý klobouk, světlý bílý oděv, kytici bílých růží. Ohlédl se k mému oknu a ačkoliv byl daleko a ačkoliv vůz spěchal, viděla jsem dobře jeho tvář i její. Zrovna takovou byla jeho tvář, jako za těch krásných časů; zrovna tak zářily jeho oči, zrovna tak měkký, chvějící se byl úsměv na jeho rtech. A ona hleděla velikýma očima do dálky tam, kde již vycházela z jitřních hor vznešená budoucnost. Královnou jsi, hodnou královského prestolu. . .“

Zavřela jsem okno a prázdno bylo v mém srdci.

IV

V Za temným bukovým lesem byl skryt můj dům. Dům byl podoben starému zámečku; zdi byly zčernalé, několik malých oken v přízemí zamřížovaných. S vysokého balkonu viděla jsem do úzkého úvalu úplně zarostlého křovím a bukovím; na dně skrývala se vesnička s nízkým kostelem přilepeným na chlum a chráněným vysokou, již polorozpadlou zdí; z úvalu, dřímajícího ve stínu, zdvihaly se strmě pahorky ve vždy vyšších, vždy větších vzdálenostech; tam v dálce na obzoru, již zcela v modré mlze leskl se nahoře kostel jako bílá hvězda na jasném letním nebi.

Ticho bylo na celém božím světě a v mém srdci. Odpoledne, k večeru, zasténala někdy z dálky, zdvihla se jako vzdech z úvalu zádumčivá, stejnoměrná píseň, jež burcovala bolestné vzpomínky, vzbuzovala dětský strach před budoucností, touhu po smrti.

Byla jsem nemocna; teď nebylo již nemoci v mém těle, ale všechny mé myšlenky byly unaveny. Ještě pořád jsem chodila pomalu, stoupala jsem plachým krokem, abych nevzbudila sebe samé; se skloněnou hlavou jsem chodila, snad proto, abych neviděla vysokého, prostranného nebe, pftactva, jež pluje čile tam nahoře po nesmírném moři k jižní straně. Také ve mně vzbudila se touha... a bála jsem se té touhy... Jedinou mou společnicí byla stará dáma. Vždy byla černě oděna; vlasy měla spletené podle staré módy, jak možno viděti na mědirytinách z pol. předešlého století, dlouhé, umělecky svinuté kadeře na spáncích; vysoký vrkoč na temeni; také její tvář byla jako z těch dob: bílá, jemná, zcela plná drobných vrásek; zlaté brejle na dobráckých, usmívajících se očích. Když svítilo slunce za chlumem, za temným bukovým lesem a vzduch byl plný čistého, třpytícího se světla, seděla na balkoně ve staré lenošce, drobné, bílé ruce na klíně a její oči byly vážné a hleděly bůh ví kam... Její muž, pán hradu, umřel v blázinci před dávnými lety. Když pokropila jeho hrob svěcenou vodou, omočila palec a pokřížovala se, nařídila kočímu, vyzáblému starci, aby zapřahal. Jela pět hodin bez přestání, dokud se ohromný kočár nepřikolébal před hrad. Od toho večera již nikdy nezapřahal starý kočí a umřel brzy na to nudou; na nádvoří stál kočár celý zaprášený a rozpadlý; zatočila jsem jednou kolem a zaskřípalo tak bolestně jako člověk, jenž se náhle vzbudí ze tvrdého spánku a zakřičí hrůzou.

Nikdy se netázala, co se děje ve světě. Nemilovala nových lidí, nových událostí. Také se mnou mluvila chladně, odměřeně, její přívětivost nepřesahovala nikdy té vroucnosti, jíž dopřává dobře vychovaný člověk slušnému cizinci. Obzvláště protivná jí

byla řeč o politice; a jako politika, tak také všechno umění dosáhlo svého vrcholu a dokončilo svou pout v té hodině, kdy se za jejím mužem zavřela vysoká železná vrata. Viděla jsem jeho obraz. Velmi krásný muž to byl, člověk té podivuhodné generace, jak ji zrodily válečné doby. Nadšený, vroucí pohled — „Naprej, zastava slave!“ — vlající Tomanova brada, geniálně načesané vlasy... Také já bych milovala takového muže...

S počátku zdálo se mně nepochopitelné: přivaliti kámen na hrob svého života a žítí dále, vraceti se po téže cestě, v nudném kruhu, kolem týchž, dávno známých lidí, mimo tytéž, již zcela zaprášené obrazy. Brzy objala i mne láskyplnou rukou tichá samota zámečku, také pro mne ožily brzy zčernalé, zaprášené obrazy na šedých stěnách, příjemně mne lákaly měkké, staré lenošky, líbezně se na mne smál staromódní účes důstojné dámy a živá touha zmocnila se mne někdy políbíti tu drobnou bílou ruku jako ze slonové kosti, ušlechtilou ruku, jakou možno viděti již jen na starých obrazech španělských umělců... Zamlžily se mně oči a ohlédly se plným pohledem do dávné minulosti, vzkříšené v nové kráse.

Hluboký, příjemný klid naplnil mé srdce. Dívala jsem se na minulý život tak, jako na obraz na vzdálené, vysoké stěně, nahozený hrubě, ve velmi živých, příliš ostře rozdílných barvách: v dálce se spojily jednotlivé části v klidný, harmonický celek. Poslouchala jsem minulé hlasy, jako bych slyšela jinošskou píseň z dálky: chraptivě křičel tenor v blízkosti, bas supěl; avšak pěvci šli ještě za chlumem, vlahá, klidná, sladká melodie pluje k balkonu... Jest třeba myslíti, že byly barvy snad také tenkrát, v tom dávném soumraku, tak hrubé a neharmonické, jako jsou dnes

před mýma bdícíma očima, za světlého poledne; že snad byly hlasy zrovna tak ubité, jeden druhému nepřátelské, jako jsou ty, jež mně vrískají do ucha v té neklidné přítomnosti...? Bůh je milostiv a také disharmonická píseň, již poslouchám dnes, vzdálí se, až zazní sladce za chlumem. . .

Od hradu vinula se široká, pískem posypaná cesta mírně se sklánějící po chlumu dolů, na onu stranu lesa, odkud rozvíral se pohled na rozsáhlou rovinu. Rovina byla vždy v slunci; tak se mně zdálo, jako by z posvěcené země jen bílý paprsek vycházel, jenž se zdvihá k nebi jako chvějící se průhledná mlha, zakrývá závojem daleké modré chlupy, bílé vesnice a kostely na vrších. Nikdy jsem nepřistoupila ani o krok k té záři — bylo mně, jako by všechna rozsáhlá sluneční krajina byla majetek nepřijemného cizince. Staré, košaté lípy rostly u písčité cesty a můj krok se zastavil ve stínu poslední lípy. . . „Tam dole je přítomnost; tam mluví lidé zřetelným, křiklavým hlasem, smějí se chechtavě, jejich pohyby jsou hrubé, jejich myšlenky surové. Tam dole, tam žijí flustří poštmistři, opilí idealisté, vlastenečtí popi, pokrokoví advokáti, praktičtí průkopníci. . .“ Skoro jsem slyšela chraptivé hlasy z dálky jako spor opilých sedláků a vrátila jsem se do stínu lip na tichou písčitou cestu, k osamělému zámečku. . . Všechna má touha nehledala útěchy v budoucnosti, spíše v divných, stěží zřetelných snech, jež se zrodily z dávných časů, snad z románů, na něž jsem nejasně vzpomínala jako na velmi krásný, opravdivý příběh, jenž se stal Bůh ví kde a Bůh ví kdy. . . Po té osamělé cestě pod lipami přijde mně vstříc člověk. Mračí se; paprsek neproderá se těžkým listím, sotva ještě rozeznávám cestu a jeho sladký strach, jako očekávání je v mém srdci.

Přijde mně vstříc, vysoký, bledý, do černého pláště zavinitý. Člověk z těch krásných dob, kdy objevovali se v sadech osamělých kráňských zámečků zajímaví cizinci s velikou láskou v srdci a těžkou bolestí. Poznám ho ze všeho svého snění a také on se ohlédne na mne pohledem, polovyčítavým, polohlubokým, ach nikdy plným utěšené lásky. Zlehounka dotkne se ruka ruky, ani slova nevyjde z úst. Vysoké, nepřátelské stíny jsou mezi námi, chodí s námi, když sedneme na lávku před zámečkem a oko vyhýbá se oku. Nikdy již neusmějí se rty, nikdy se nespojí. . .

Dopoledne za tichého, jasného dne přihřmotila na nádvoří zaprášená bryčka a z ní vystoupil těžce supě můj tlustý poštmistr. Dáma na balkoně podívala se dolů zlostným pohledem, vstala a vrátila se do své světnice.

„Proč jsi přišel?“ zavolala jsem do nádvoří. Stál tam a hleděl hloupýma očima k balkonu.

„Pravím, proč pak jsi přišel?“

Něžná slova měl snad v srdci, chytrák, nemohl však jich křičeti.

„Judito!“

Teď jsem věděla, proč se vydal na tak dlouhou cestu. Hlas měl slepičí. Přišel prosit.

„S Bohem, starý, s Bohem!“

„Jú-u-dito!“

„Opět ti některá napohlavkovala? Jen nazpět, don Rodrigo!“

Vykrmil se strašně; tvář měl opuchlou, stěží ještě lidskou; oči měl zavlhlé; znamení ohyzdného hříchů měl zapsáno na tlustých, modrých rtech.

„Jen slovo, slovíčko, Judito!“

Chroptící, hnusná žádost byla v jeho hlase; slyšel ji sám a plaše se ohlédl.

„Neboj se, můj troubadoure, nikdo zde není!“

Nikoho tam nebylo a tak přistoupil blíže, těsně pod balkon a klesl nemotorně na kolena.

„Judito!“

Zdvihl ruce a flustou tvář. Tehdáž mne zamrazilo studem po celém těle.

„Pryč! Neposkvrň čistého písku!“

Upřeně hleděl na balkon krvavým, kalným pohledem a vstal. Třásla jsem se a zuby mně jektaly.

„Pryč!“

Mé nohy byly těžké, když jsem odešla s balkonu a zavřela dveře za sebou. Ruka zůstala na klice, stála jsem za bílou záclonou před skleněnými dveřmi na balkon.

„Nevěstko!“ zavolal někdo venku chraptivým hlasem.

Chtěla jsem se zasmáti, rty však se mně třásly a velmi mně bylo zima. . . Zaskřípala kola na nádvoří a též na písčité cestě u chlumu; umkla za lesem.

Hluboko jsem si oddechla, ale této noci nebylo krásné mé snění. Ani této noci ani druhého dne; přišla ke mně přítomnost a její profivný dech zůstal. . .

Hlasitěji zašuměly hlasy z údolí; příjemným soumrakem v srdci budilo se živější toužení. Člověk, jenž mně přicházel vsříc pod lipami, po písčité cestě, nebyl již tak bledý a jeho pohled nebyl již tak romanticky zádušný, stěží že byla stopa bolesti v jeho srdci. Temné větvoví rozprostíralo se nad námi a tu a tam zalesklo se bílé polední světlo. Zdálo se mně, že ležel prach na staromódním černém oděvě dámy na balkoně a že byly suché a svrasklé její drobné ruce. . .

Vysoký kaštan rostl před zámečkem, a když jsem k večeru seděla v jeho stínu, šumělo větvoví, vzdu-

chem se kolébal žlutý list a padl mně do náručí. Lekla jsem se, avšak i v tom strachu bylo mnoho milého.

„Tak záhy, již v srpnu?“

V srpnu — snad již zítra poletí vlaštovky na jih. A sladkostí zachvělo se mé srdce, samo též zatoužilo na cestu . . .

Ve stínu poslední lípy stál člověk, vysoký a zavalitý, oblečen do oblezlého haveloku. Zacláněl si oči rukou a hleděl do údolí. Slunce se sklánělo již hluboko k večeru, avšak celá rovina plála v živém žlutém světle. Všecek vzduch byl plný světla, pahorky na obzoru tonuly v něm; sotvaže rozeznávalo oko pole a vesnice a cesty; tisíceřé batvy se chvěly neklidně a spájely se v jeden toliko prudce žhavý paprsek.

Uspěl mé kroky po písku a pomalu se obrátil. Poznala jsem jeho širokou, důlkovitou, srdečnou tvář, on hleděl a divil se. Byla jsem vesela — již mně ani nebyly cizí ty zřetelné hlasy z údolí. Zmizela poslední stopa bolesti, horká byla opět dříve tak líná krev a srdce bylo dychtívo prudkého veselí. Do písčité cestě, dříve tak temné, jsem zpozorovala široké světlé pruhy.

„Co budete tady dělati, pane Ferjane? Sám Bůh vás mně poslal do cesty!“

Tedy pozdravil a zazpíval v překrásné gorenštině.

„Vždyť je nás celá kompanie v těchto krajích. Honíme se za motivy. Ty smutné chlupy tam, až by se člověk rozplakal, když je vidí v slunci, jsou naše jediná domovina . . .“

Ještě téhož večera večerel se mnou. Mladý umělec to byl, velmi nadějný, velmi poctivý a velmi nemotorný člověk. Jen někdy bylo něco krásného v jeho očích . . . aneb se mně to jen tak zdálo. Stojí-li člo-

věk před umělcem, jenž má obyčejnou a hloupou tvář, domýšlí se, že je aspoň v jeho očích „něco zvláštního.“ A přece jsou také tyto oči zrovna tak obyčejné, ospalé a rozbolavěné. Jen jedenkrát v svém životě jsem poznala básníka, jenž byl krásný a zajímavý člověk s velikýma, snivýma, tak sladce zá- dumčivýma očima a jenž mluvil vybranými slovy; avšak z jeho písní nebylo mnoho užítku, opilec byl...

„Tak, hleďte, poustevničila jsem! Dobré jest, že je člověk někdy nemocen a sám; uklidní se a pozná, jak směšný a hloupý je život tam dole... Teď mně vypravujte, jak jste žili vy jiní, jak pokročila za tak dlouhý čas naše tak pokroková vlast. Co dělá mladé umění?“

Nalil si vína a zapálil si viržinku.

„Co by dělalo? Vždyť nás vidíte: potloukáme se světem jako deset bratří a kdo nás potká, šilhá na nás. Kdyby člověk sám nebyl vesel, jiní by ho nerozveselili... Teď je příjemný čas, tak do řjjna; v těch krásných krajích cítí člověk opravdu, že je umělcem, zapomene na všechny těžkosťi a trampoty toho prokletého života a raduje se, zasměje-li se mu neočekávaně do tváře motiv hodný zvěčnění, jako myšlenka z nebe. A jiná, ještě mnohem větší příjemnost je, že jest zde život laciný; v nejkrajnější potřebě stačí člověku deset zlatých měsíčně, barvy pak vezme na úvěr. Tak je vesel v létě a sám sebe i živí bez starostí, jako ten kaštan tam... jemuž je chladno již teď.“

Vzdychl polozádumčivě, polovesele a pohlédl do vzduchu.

„Avšak přijde zima, přijde mráz a konec bude slávy. Ach, brzy přijde čas, kdy bude třeba přemýšletí o své nicotnosti. Uvažte, paní, že není u nás ničemnějšího člověka nežli umělec! Vždyť se sotva

odvažuji na cestu. Každý se na mne ohlédne postranně, polopohrdavě, pološkodolibě a div mne nevyplísí do tváře: „Což tě není hanba, když chodíš jen tak mezi námi, solidními lidmi, již máme svou poctivou a pořádnou službu a nevšímáme si fretek?

Ó lenochu líný, jak mnoho bys učinil snadno pro vlast a lidství, jsi zdrav a ještě v nejlepších letech! Svec láce boty proto, aby lidé nechodili bosí; krejčí šije kabáty proto, aby nám bylo teplo; my druzí jiným způsobem zaměstnáváme se pro blaho svého bližního. A ty? Ty zahálečí! Proto Bůh spravedlivě zařídil, že je tvůj havelok průhledný a že kručí tvůj žaludek! — Co mu mám odpovědět? Stydím se, hlavu skloním a jdu smuten svou cestou. Dobrý člověk měl pravdu . . . Ó paní, je ještě někde jinde tak upřímné, hluboké nepřátelství mezi umělci a občanstvem?“

Když mluvil, opravdu něco zvláštního zasvítilo v jeho očích, avšak nic krásného to nebylo a také ne veselého.

„Vím, odkud je to nepřátelství a proto také vím, že nikdy nepomine. Národ je morální; všechno umění je však nemorální . . . Chceš-li, aby tě ctili, aby neviděli skvrny na tvé morálce, jdi s druhými přesně v témže kroku, hled' jejich očima, myslí jejich myšlenkami. Co společnost nařídila, je morální; co se neřídí jejími zákony, je nemorální . . . Umění však jde bohužel sto kroků před společností, ukazuje jí v jasném zrcadle její ničemnou tvář, v druhém zrcadle krajinu, jež je ještě daleko a již tuší jen umělec. Toto početí je nemorální . . . Paní, vystavoval jsem loni obraz, skromný malý obraz, dvě nepatrné břízy ve večerním slunci. A přijde tlustý člověk a zastaví se a dívá se nespokojeně: ‚Ty břízy‘, praví, ‚jsou nemorální . . .‘ Opravdu, zrovna tak nemorální byly ty břízy, jako

by byl nemorální obraz nahé ženy; neboť maloval jsem krajinu s týmž sladkým pocítem, jehož užívá člověk, když vidí krásu, již mravné oči mravné společnosti nikdy neuvidí . . . Byl jsem vesel, když vzkřikl ten tlustý člověk, neboť doznal mně, že jsem umělcem. Kdyby mne byl pochválil, bylo by smutné mé srdce . . . Jak lituji někdy těch tak velikých a tak ubohých umělců z dřívějších dob! Nemorální byli jako my a byli zrovna tak veseli nad svou nemorálkou. A teď, vizte, jsou částí národa a jeho pýchou! Věc je totiž taková, že společnost při své lenosti a kdyby se bránila všemi čtyřmi, konečně přece jen dostala se k tomu chlumu, na němž před stoletím stál nemorální umělec. Přišla k němu a ihned pošpinila ho svou úctou, takže poctivý již pro tu úctu nemá pravé radosti z ní . . . Před nedávnem se stalo, že jsem se, Bůh ví jakou náhodou, přiblížil společnosti; snad jsem byl trochu nemocen. A již se hlásili z té neb z oné rokle opěvatele mé cti: „Přiblížil ses národu, obrátil ses k matce, kající synu — buď pozdraven!“ Lekl jsem se, ihned jsem zabrzdil kolo svého pokorného vozičku, velmi obratně jsem se obrátil a vrátil jsem se do hor, odkudž jsem bludně vyšel . . . Neboť odhodlal-li jsem se již, že se vydám dobrovolně zničení a škodolibosti poctivé společnosti a budu umělcem, tehdáž je jen jedna otázka: buď nemorální — aneb nic! . . . Proto, paní, je nepřátelství mezi umělcem a občanstvem tak srdečné a proto nikdy nepomine!“

Když se rozhorlil, zarděla se jeho tvář a oči, dříve tak ospalé, zasvítily, jak svítily jen v hodinách, kdy viděly krásu. Sotva byl podoben tomu člověku, jenž se napil velmi silného čaje a usnul na mém lehátku, když ještě napřed převrhl číši na stole. Přinesl mně s sebou kus čilého živoťa zrovna v době, kdy již

mému srdci bylo chladno v samotě a vzpomínkách. Tak se usídlil v tom bílém zámečku ještě té noci.

„Snad zde jest život! myslila jsem si v noci, když jsem nemohla spát a slyšela jsem ve vzdálené světnici jeho pevné kroky. „Aspoň touha po životě — a to je život...“ Okno bylo otevřené; podzimní vítr šuměl bukovím, časem se pohnuly záclony a zašustilo na podlaze, jako by někdo kráčel fuchým krokem světnicí. Svlékla jsem se; bylo mně horko a srdce bylo neklidné jako v hoři, zrozeném ze zvláštního toužení... Úplně jinak jsem ho viděla tenkrátě snivými očima. Podoban byl tomu krásnému člověku, jehož zčernalý obraz visel ve veliké světnici. Tak hrdé, do věčnosti upřené byly jeho oči; zrovna tak vysoké, ušlechtilé klenuté bylo jeho čelo a znamení nadčlověčství bylo na něm. Ani smutku v té tváři ani naděje; bez starostí a bez neklidu odchází do boje junák — neboť bohové mu odhalili, že vítězství vzkříví teprve z jeho krve... Venku šuměl les a zdálo se mně v polospánku, že chodí člověk, vysoký k nebi, prudkými kroky krajinou; noha kráčí směle od chlumu k chlumu, vysoko nad vesnicemi, nad spícími dolinami, prsa prorážejí oblaka a kamkoliv vkročí, zaduní země pod ním...“

Cerná dáma nebyla na balkoně. Ještě mrtvější nežli dříve byl můj osamělý dům, teplé podzimní slunce nikdy již nerozjasnilo šerých zdí a zlomyslně hleděla na nás temná zamřížovaná okna, kteří jsme byli dychtívi života. Seděli jsme pod kaštanem, již úplně zežloutlým; zašustilo časem nade mnou a mrtvý list mně padl do náručí. On maloval. V ústech převracel viržinku, jež nikdy nehořela a pracoval tak klidně, pomalými, umírněnými pohyby, jako zedník, jenž nemá na spěch a hledí na cestu spokojenými očima

a je vesel, že nemusí na nic myslit. Skoro se mně zezdalo, že to není člověk, jenž kráčí směle od chlumu k chlumu a pod jehož kroky duní země. Tak chladný a klidný byl jeho pohled, ohlédal se na mne tak prázdně a mlčky, jako na mrtvou sochu. Zdálo se mně, že s větší láskou a s větší vřelostí ohlížel se na kaštan nade mnou, na žluté paprsky, jež se kmitaly po pni mezi svadlým listím na mém oděvu. Neradovala jsem se již z toho kaštanu, jenž se rozkládal nade mnou tak košatě, že jsem byla malá pod ním ani z těch neklidných paprsků, jež byly tak světlé, že se skryly mé vlasy do stínu a že byly mé obnažené ruce úplně šedé. Těžko mně bylo u srdce a myslila jsem: „Viz, podzim chtěl malovat a zpozoroval jej na mé tváři, zpozoroval již tu tenkou, tenkou vrásku u mého oka...“ A úplně smutná jsem byla... Tak záhy již, již v srpnu? Ó Bože, ještě ne, ještě ne teď! Vždyť ještě jara neužilo mé srdce! Mé ruce jsou posud tak bílé a kulaté, má tvář je mladá, ještě skoro dětská, jen ta slabá vráska, jen jediná vráska — předčasný list v srpnu... Avšak hleď, aspoň je ve stínu má tvář, aspoň nevidí té vrásky; neslyšel ani šustotu listů!... Od lesa sem přes chlupy přivál chladnější vítr, zašumělo vše vůkol a ošklivě zmačkané listí pokrylo všecku zemi pod kaštanem. Také mne zamrazilo.

„Tak, paní... tak jsem si přál Vaši tvář...“

Lekla jsem se ještě více a srdce se mně sevřelo.

„Jak jste si přál mou tvář?“

Pohlédl na mne tak klidně, jako by mluvil s kaštanem.

„Nesměla by býti jiná pod tím kaštanem v tom podzimním světle. Jako podzim je ve vašich očích...“

Vstala jsem.

„Dostí pro dnes; zanechte!“

Jemu klesla ruka a pohlédl na mne všecek udiven.

„Proč? Proč?“

„Je mně chladno v tom lehkém obleku; vždyť sám cítíte, že je již blízko podzim. Zítřa snad již bude pršet.“

Jako odpověď zaválo silněji od lesa a věděla jsem, že čekají za horou studená, šedá oblaka. Šla jsem rychle mimo něj, on pokrčil rameny jako člověk, jenž si není vědom hříchu a pořádal pomalu své věci...

Večer jsem se oblékla do černého oděvu s vysokým límcem a s těsnými rukávy k zápěstí. Pohlédla jsem do zrcadla a viděla jsem, že je velmi bílý a velmi vážný můj obličej. Na černém šatě, pod černým rukávem byly mé ruce světlé a průhledné jako z jemného porcelánu. Jen na rtech, dosud napjatých, tak rudých, byl život... Pohlédla jsem do zrcadla, podivila jsem se a zasmála. Ne, ne... to ještě není podzim; stěží v květnu chladný večer!...

Vkročil do světnice nějak plaše; čaj byl již na stole a světlo hořelo. Postál u dveří, přeměřil mne volným pohledem a viděla jsem, že se obdivoval.

„Jak bílý je váš obličej... jemu podobného jsem ještě neviděl!“

Usmála jsem se na něho a Bůh ví, snad pro černý oblek, snad pro jeho slova byl můj úsměv unavený, nemocný.

„A jak bílé jsou vaše ruce!“

Přistoupil blíže a viděla jsem, jak sehnul hlavu, aby se sklonil a políbil mou ruku. A také má ruka se pohnula zlehounka. Avšak zmocnila se mne plachost, kdy jsem stála před ním v černém obleku, s tváří tak bílou a vážnou. Náhle mně byl ten černý oblek velmi těsný, tvrdý a chladný byl na rtech ten bolestný úsměv...

Seděli jsme za stolem a pili jsme čaj. Okno bylo zavřeno toho večera a tabule okenní zlehka se větrem třásly. Slyšela jsem, jak šumíce chvějí se vysoké buky nad zámekem. Nepříjemný večer byl a jako předtucha smutku ležela ve sklíčeném srdci. Také jeho pohled byl temný a nestálý; mluvili jsme tišeji, bez živých pohybů a bez úsměvu; snad abychom nevzbudili ještě smutnějších myšlenek, jimž srdce samo ještě nerozumělo.

„Proč jste se oblékla na noc do černého obleku?... Když je tak večer a je mně pušto v duši, myslím si, že jsem stár. Myslím si, jak je smutný ten život a jak bude smutný jeho konec. Když sednou druzí za pec, veselí sam sebou a svým životem, tu zůstanu já venku, v chladném větru, na osamělé cestě a oplakávám svou mladost, jež nekvetla a neměla plodu. Tenkrát poznám, jak bez prospěchu byly mé krásné myšlenky a jak lehkomyšlně jsem činil, když jsem rozhazoval druhým, co mně Bůh daroval, takže konečně za těžkých dnů neměl jsem, kam bych hlavu položil. Ano, jako plachý zloděj pohlédnu tenkrát s noční cestou rozsvětlenými okny do příjemné, teplé světnice: Hled, oni mají rodinu, silné syny, krásné dcery: spokojeně a hrdě smějí se oči spod šedých brv. . . Mně však, ó mně zešedivěla brada k necti, k hanbě mám sehnutý hřbet! Šel jsem na kamenitou půdu a v nepravém čase; vše, co jsem měl, a mnoho toho bylo, jsem rozsel po kamení; přišel však podzim a teď stojím nahý a ubohý!..“

Zvučněji šuměl les nad zámekem; okno se třáslo, jako by neviditelná ruka zkoušela je otevřít. Chladno bylo ve světnici, číše byly prázdné; mlčeli jsme, unavené a sklíčené byly myšlenky.

Vstal a máchl silně rukou, jako by tlačil pryč do-
tíravého cizince.

„Ach, vždyť jsme teprve v srpnu. Na smutné my-
šlenky je ještě dosti času. Bylo by hříšné, aby člověk
fňukal, dokud ještě slunce svítí. Dobrou noc, paní!“

Stiskl mně ruku a sotva se mně podíval do tváře.
Nevýslovně směšný zdál se mně můj černý oblek a
byla bych jej strhala s těla. Směšný a protivný mně
byl můj bílý obličej, protivný byl úsměv na mých
rtech – a když jsem se chtěla usmátí vesele, zachvěly
se mně rty jako v pláči. . .

Šel po schodech těžkými kroky. Stála jsem u dveří
a poslouchala.

„Kam spěcháš? Také já bych šla s tebou do lesa,
za té krásné, smutné noci, když šumí buky tam vy-
soko. . .“

Celé tělo zachvělo se mně vroucí, silnou touhou.

„Nebudu sama! . . . Ne v tom mrtvém domě! . . .
Vrať se!“

Tak jsem se lekla. Kdyby byl přišel pacholek v té
hodině, starý a ošklivý a objal by mne černou rukou
– byla bych ho objala kolem krku vši silou, oběma
rukama. . . Otevřela jsem dveře; úzký pramen světla
se rozlil koridorem na schody. Pod schody v sou-
mraku kolébaly se dva stíny, spájely se v jedno. Za-
smál se zvonivě ženský hlas.

„Ó pane!“

„Nic se mne neboj!“ Jak ti říkají, děvče? Františka?
Řekněme Františka! Hleď, Františko, měj mne přes
noc ráda!“

Pacholka jsem neměla, k němu přišla služka. Stíny
se odloučily od stěny, zmizely v šeru. Od kaštanu,
z noci hlásil se smích, přerývaný a sípavý jako ze
stísněného hrdla. . .

Druhý den jsem se chystala na cestu; spěchala jsem. Když zaklepal na dveře, neozvala jsem se; zaklepal po druhé, naslouchal, pak odešel těžkými kroky po schodech a nikdy již jsem ho nespátřila. . .

Jak tušilo mé srdce toho pustého večera: oblaka, šedá a studená, čekala za horou; ráno bylo již téměř celé nebe zakryté, buky šuměly v silném větru a skláněly se. . .

V

Šedé a nízké je nebe, že by ho člověk téměř rukou dosáhl. V mlhavém vzduchu kmitají se vločky sněhové, padají studené na tvář, na víčka. Poutník chodí po rozmočené cestě, brodí se po kolena v blátivém sněhu. Tu proniká srdce hluboko touha po domově. Ó kdyby již byl konec neklidného románu, kdyby noha stanula před příjemným prahem, před teplým domem. Avšak konce není; kam dohlédnou toužící oči — osamělá cesta; ucho poslouchá, snad je v srdci ještě tichá, skromná důvěra — hlasu odnikud. . . Lítost a smutek naplní srdce poutníkovo. Proč se vydal na cestu, na dlouhou cestu bez cíle? Proč raději neseděl v teplé světnici, kde praská v hliněných kamnech příjemný oheň? Teplo je ve světnici, měkká spokojenost zmocní se člověka, jako laskání neviditelné ruky, ohlédne-li se k oknu, vločky padají na matné sklo a rozpouštějí se, tenkými žlábký klesají drobné kapky dolů; zaduje vítr, ve vysokém, hustém víru zdvihnou se vločky, okno se zatřese. Avšak ve světnici je teplo; klidným plamenem hoří světlo na stole. Venku se blíží chladná, neklidná noc bez hvězd, bez lásky; běda poutníku! . . .

Ale víte, koho jsem potkala v té době, když se v mém srdci vzbudila touha po domově? O svatém Mikuláši to bylo; vlahý večer před deštěm, všechny ulice zaplaveny i s dlažbou blátem. Město bylo neobvykle světlé; za takových večerů, kdy cítí člověk líbezný dech mladosti, zasvítí světla jako slunce a všechny tváře září jako vnitřními paprsky. Bloudím ulicemi, tak sama — a v srdci budí se mně vzpomínky na mladost, nikdy neužitou. Tam jde matka, krásná žena, po její ruce dítě, v teplý plášť zavité. Dítě se ohlédne na mne velikýma očima, plným pohledem a srdce se mně sevřelo v tom okamžiku zvláštní trpkostí, jaké jsem dosud nepoznala. Hleděla jsem za matkou a dítětem a zaslzely zcela mé oči. „Marně ses vydal na pouť, pouťníče neklidný... vždyť není štěstí jinde!...“ A jdu dále, v myšlenkách tak neveselých a bráním slzám, aby nezarudly mé krásné oči... Tu se nahne ke mně tvář, úplně před obličej... nebylo to snění, není možné! Vlhký a chladný večer byl, lidé se flačili na blátivé dlažbě... nebylo to snění a přece nikde ho nebylo, když jsem se najednou ohlédla a hledala ho ulekaným pohledem. Jeho tvář nebyla již dětská, vážné a klidné byly jeho oči. Jen jediný okamžik to byl a přece jsem jasně rozeznala každý tah, úplně týž jedva znatelný úsměv na rtech, týž úsměv, poloveselý a polobolestný, jehož ještě tenkrát nebylo, když jsme seděli v besídce a neuměl líbatí. Veliká bolest se mne zmocnila — mluvilo hlasitě z jeho očí, z toho sotva znatelného úsměvu na rtech mluvilo: „Hleď, jinak bych tě líbal teď! Teď vím, proč ses zlobila na mne, troubadoura! Děkuji ti velmi srdečně za poučení! Nepadlo na neúrodnou zemi; pohleď mi do očí: prostudoval jsem vysokou školu lásky!“ Ó tak klidná, tak zničující výčitka byla

v jeho očích!... Ne, ne, vždyť tak nemluvily! Vesele hovořily jeho oči: „Nevzpomínáš ještě na ty časy, na to nerozumné mladé snění? Zdaž je tobě také tak milé, že jsme ochránili neposkvrněnu tu dětskou lásku? Zdaž i ty vzpomínáš v děkovné modlitbě, že neutonuly ve špíně ty čisté touhy? Dávno již je tomu, život šel mimo, vzpomínka však zůstala v srdci neposkvrněna. Jdi dále, ani se nepozdravíme, ani slova již nepromluvíme — byl by to hřích!...“ Chodila jsem po ulicích, hledala jsem ho v tlačenici; toužila jsem, abych ho potkala a bála jsem se. Toho večera nepotkala jsem ho; již ulice ztichly, padal studený, drobný déšť smíšený se sněhem. Na Mikulášském trhu vířil veselý život. Po úzkém, kluzkém blátě prodíralo se mezi stany černé množství; nezřetelný šum a vráskot zaléhal do osamělých ulic. Na koho jsem pohlédla — zářící, veselá tvář, oči plné mladosti a rozpustilého života. Stála jsem v blátě pod kaštanem a neodvážila jsem se do tlačenice; jako by stál žebrák na cestě a hleděl dychtivýma očima na svatební průvod a neodvážil by se mezi veselé, svátečně oděné svatebčany. Dětská myšlenka se mne zmocnila; přisfoupla jsem ke stanu a koupila čerta. Velikého, chlupatého čerta s řetězem, rohy a s dlouhým červeným jazykem; zatáhlo-li se za šňůrku, zdvihly se chlupaté ruce a řetěz zařinčel. Donesla jsem ho domů a postavila na stůl.

Nudný byl můj domov. Kamna byla úplně žhavá a přece se mně zdálo, že je chladno ve světnici. Bála jsem se svých kroků, zněly tak opuštěně, jako by šel cizinec mně vstříc. Stěny byly jasně pomalovány a veselé obrazy visely na nich, avšak hleděly na mne tak mrtvě, němě, jako by nikdy neslyšely lidského hlasu. Tam naproti ve vysokém domě byla okna o-

zářena; za průhlednými záclonami kolébaly se stíny, zdálo se mně, že slyším smích a přívětivý hovor. Tlupa lidí vyhrnula se ze síně; přihnali se dva čerti v dlouhých kožších, s řinčícími řetězy; za nimi kráčel důstojně Mikuláš s mitrou na hlavě, v dlouhém, pestrém plášti a za Mikulášem nosil bíle oděný anděl sladké dary ve velikém zakrytém koši. Hlomoz, smích a průvod zmizel... Tak bylo jednou — a nikdy již... Zamrazilo mne, vzbudila jsem se z těžkých myšlenek a lekla jsem se. Na stole stál chlupatý černý čert, bouřil na mne skleněnýma očima a vyplazoval dlouhý, červený jazyk až k prsům. Zlostná byla jeho tvář, musela jsem uhnouti očima jeho skleněnému pohledu. Zakryla jsem ho ubrusem a postavila ho na polici. Ze zádumčivého snění, z neklidných myšlenek ustavičně jsem se ohlédala na polici a zazdalo se mně, že se pohnul ubrus, že zařinčel řetěz... Pustý byl můj domov a lekla jsem se, přešla-li jsem světnici a mihl-li se můj stín na stěně. Celá světnice byla plná lítosti, plná bezcítěné výčitky; kamkoliv jsem se ohlédla, setkávala jsem se s nepřívětivým, chladným pohledem. Unikla bych do minulosti, avšak hle, také na nejkrásnější, nejčistší vzpomínky položily se zádumčivé stíny; všude a vždy: nejkrásnější touha ztratila se v kaluži. Šla jsem, abych nabrala zlata a když jsem se vrátila domů, bylo v koši zežloutlé, pošlapané listí... Zle je tobě, pouťníče neklidný, v zimní době...

Bůh tenkrát ode mne své oko. Neměla jsem člověka, jenž by mne potěšil poctivým slovem, abych snad zapomněla na sebe v okamžité závratí. Měla jsem ovšem známou, krásnou ženu, avšak nerada jsem k ní chodila, poněvadž mně bylo vždy těžko v srdci, když jsem viděla přívětivý domov, veselé dětské oči, když jsem slyšela teplý, klidný hovor

spokojených lidí a veselý smích dětí... Její muž, mladý profesor, býval někdy u mne; zasmála jsem se, když jsem ho uviděla, jak přicházel. Vzpřímen, vážný a důstojný kráčel po dlažbě, nikam se neohlédl, šel vážný a důstojný mimo dům, jako by se ho naprosto nic netýkalo, zrovna k rohu; tam postál, ohlédl se pomalu a velmi opatrně na pravo, na levo, pak se náhle sklonil, ztrafil všechnu vážnost a důstojnost, skočil dvěma kroky ke dveřím a zmizel v síni. Nikdy jinak neodcházel; pohlédl napřed oknem a poznamenal zlostným hlasem: „Proč hoří světlo před tím domem? Nebylo by lépe, kdyby hořelo na rohu?“ Odešel a dlouho nevycházel ze síně; skrytě se ovšem díval po cestě nahoru, dolů, pak vyklouzl ze síně a teprve po několika krocích ho obklopila důstojnost... Nebyl ani příjemný ani protivný; byl z těch „krásných lidí“, jichž by člověk nikdy vášnivě nemiloval, jimž by se také nebránil, kdyby jiných náhodou nebylo. Klidné, téměř ospalé oči, bezvýrazné rty, zdravá pleť, vousy nakroucené a brada kokečně zastřížená; tvář, jakých mnoho je viděti ve výkladech holičů. Nevěděla jsem určitě, toužil-li opravdu po mé lásce, anebo mluvil-li cukrová slova jen ze zvyku. Poslouchala jsem ho ráda, neboť hlas jeho byl příjemný, měkký, dokud mluvil o všedních záležitostech, skoro přesládly, úplně prázdný, když mluvil o lásce. Dokud se mu nezarděla líce vínem aneb čajem, mluvil velmi důstojně a jen někdy mne objal neklidnějším pohledem; za pozdního večera u teplého čaje zamlžily se mu oči; přisunul židli blíže ke mně a uchvátila ho sentimentálnost. S údivem zpozorovala jsem v takových chvílích, že také v tak prázdném, mělkém srdci skryto jest neuvědomělé toužení, jež se někdy vzbudí, pohlédne ospalýma očima, nevidí ani cíle ani cesty a

usne opět. To je však vzpomínka na ten život, který člověk jednou žil, vzpomíná naň jen ještě v kalném snění a oplakává jej nevědomky, když mu bez příčiny leží na srdci hoře. V takových chvílích se stalo, že položil mně ruku kolem krku a že jsem mu nebránila; lehce a přívětivě jsem odchýlila hlavu, když se sklonil, aby mne políbil na líce, vzdychl, pohlédla jsem na jeho červenou tvář a viděla jsem, že smutek není příliš veliký: sáhlo dítě po piškotu, avšak police je příliš vysoká... Trp, dítě!...

Toho večera nepřišel ke mně; ticho mého pustého domova kladlo se mně vždy tíživěji na prsa, zdálo se mně, že ožijí, blíží se pusté stěny, že mne udusí, hříšníci odsouzenou do věčného žaláře. Oblékla jsem mokrý plášť a vydala jsem se na ulici. Ze všech oken, ze všech dveří se mně zdálo, že slyším bezstarostný smích, veselý hovor. Lidé, již mne potkávali a spěchali, chodili lehkým krokem, všichni hleděli rozjasněnými očima člověka, jenž užil radosti a spěchá nové ještě větší vstříc. Mladý hoch, jenž pohvizdoval mimo mne, pohlédl na mne soucivně, jako by viděl do mého opuštěného srdce. Proč jsi mne nepozdravil, mladý hochu? Šla bych s tebou... Jeho kroky náhle zmlkly; stál a hleděl za mnou... Chtěla jsem užítí do konce vši trpkosti toho večera. Chtěla jsem viděti přívětivý, teplý domov, jaký mně nebyl usouzen, seděti, cizinka, mezi veselými lidmi, mezi dětmi, které sedí již poloospalé na lehátku, v levici jablko, v pravici černého čerta; chtěla jsem viděti silný, teplý mateřský pohled, abych vylila všechny krvavé slzy, jimiž bylo tenkráté mé srdce plno...

Zazvonila jsem. Ve světnici se ozvaly kroky, dveře se otvíraly a zavíraly, konečně přišel někdo do kuchyně a zlostný ženský hlas se tázal: „Kdo je?“ —

„Já jsem to, Judita!“ — Dveře se otevřely a přede mnou stála přítelkyně, žena profesorova, v dlouhém, volném plášti, tváře poněkud zardělé, účes velmi v nepořádku.

„Nevyrušuji tě? Jest již pozdě.“

Úsmála se, avšak úsměv nebyl velmi přívětivý; oči jí svítily neklidným leskem. Nikdy jsem jí neviděla tak krásné — láska byla napsána na její tváři; buď již vyprázdnila číši, anebo zrovna sáhla po ní.

„Nevyrušuješ mne, vždyť je Mikulášský večer. Pojď do světnice!“

Otevřela dveře dokořán vzdorovitě a na jejích napjatých rtech četla jsem zřetelně: „Já dělám v svém příbytku, co chci. Nu, otevři oči a pohleď, je ti co do toho! Nikoho se nebojím!“

Za stolem stál mladý hoch; byl ve velikých rozpacích, hleděl neklidně a zardíval se; vázanka mu visela na vestu, jako by se byla odvázala ve velmi vroucím objetí. Přehlédla jsem světnici, lehátko, stůl a srdce se mně šířilo velikou, bezuzdnou radostí.

„Tak já se rozloučím“, zakoktal mladý hoch.

„Zůstaňte ještě! Kam máte na spěch?“

Sedli, oba neobratně, na kraj židle, jak by byli připraveni pro každý okamžik, aby skočili vzhůru a rozloučili se vesele s nepříjemným cizincem.

„Hleď, přišla jsi již příliš pozdě; již nemám čaje, zbylý je chladný...“

Vzala za ucho, aby nalila; ruka se jí třásla.

„Budiž, nepřišla jsem na čaj! Pro malou útěchu jsem přišla k tobě.“ —

A mé srdce se rozpustilo smálo.

„— pro útěchu, poněvadž mně bylo doma tak nudně. Víš, o čem jsem přemýšlela v noci? Jak jste lidé šťastni, šťastni! Já jsem poutnice bez domova; radost, již

já mám, je jen náhodná, jako mimochodem ukradená. Ty však máš domov; kamkoliv se ohlédneš, zdraví tě přivětivě oči, dokonce stěny, zdá se mně, i obrazy na stěnách tě poznají a přejí ti dobrého jitra, když vsaneš...“

Velmi krásně jsem mluvila a rozpustilostí byla bych se smála hlasitě. Kde se jen toulal její muž?

„Muže máš krásného, dobrého, věčný pramen lásky. Ó bojím se, že nikdy neokusím tak čisté, klidné lásky, jež neposkvřňuje člověka, nýbrž povznáší ho a činí ho ušlechtlejším. Teď teprve vím, hluboko v srdci cítím, proč je zákonem posvěcen život a domácí krb...“

Pohlédla na mne zářícíma očima a chvělo se jí kolem rtů.

„Co pak mluvíš? Zbláznila ses?“

Já však jsem jí nepustila; příliš krásné to bylo; hoch seděl sklíčen a hleděl tak zvláštně, jako by mu bylo zle.

„A dítě ti Bůh daroval... Kde pak máš dítě?“

„Spí.“

„Škoda; tak ráda bych je viděla této noci, když je Mikulášský večer... Nemůžeš si mysliti, jak je mně dobře u tebe; jako žebráku, pouťníku, kterého zvou do domu, když je venku sníh a mráz. Ano, lehčeji je mně teď, jen že jsem tě viděla, že jsem na okamžik dýchala ten vzduch. Bojím se, pomyslím-li na svou nudnou světnici... Dovol, drahá, ukaž mně ještě dítě!“

Již zmizela červeň s její tváře a rty bledly hněvem. Mlčky vstala a vzala světlo. Ve vedlejší světnici leželo dítě; zardělá a teplá byla jeho líčka, rty byly otevřené, flusté, kulaté ruce ležely klidně na přikrývce; když ucítilo světlo na tváři, vydechlo hlouběji a mži-

kalo lehce víčky. Matka stála na prahu se světlem v ruce.

„Dosti!“

Obrátila se hbitě a vrátila se do světnice. Její tvář byla klidnější, hleděla mně zrovna v líce a zdálo se mně, že jí zaslzely oči.

„Vždyť nic nevíš!... No, dobrou noc! Nemysli, že se na tebe zlobím!“

Bolest byla v jejím hlasu a když mne vyprovodila ke dveřím, zdála se mně starší, unavenější...

Šla jsem po schodech a smála jsem se tiše, vždy hlasitěji; avšak Bůh ví, nebylo rozpuštělosti v mém smíchu; málo škodolibosti a mnoho trpkosti. Postála jsem v síni, na prahu a dívala jsem se na ulici. Světla hořela matně, louže se leskly na dlažbě; někdy spěchal mimo člověk se zdviženým límcem, skloněn, ruce v kabátě; přistoupil trochu blíže, aby mně viděl jasně do tváře, usmál se spokojeně a spěchal dále; měl na spěch, doma čekal posvátný krb... Zasmála jsem se, z trpkosti zrodila se zvláštní radost. S láskou hleděla jsem pustou ulicí nahoru, dolů: ó ty můj dome, jak jsi veliký! Odpusť, jestli jsem tě kdy tupila v svém srdci! Ubírala-li jsem ti mnohonásobné přednosti, když jsem využila nehodně tvých sladkostí! Ó můj domove, nekonečná, vznešená cesto!...

Tak mně bylo, že bych přemluvila hochu, jenž by šel mimo. „Neprošel by ses trochu se mnou, ty krásný hochu?... Jak bázliví jsou lidé! Jak nevidomé a slepé jejich oči! Což neslyšel, že jsem se ho fázala mimochodem: „Nešel bys trochu se mnou, ty mladý hochu? Nalíbáme se v síni, budeme hleděti vážně, půjde-li mimo nemotorný člověk a velmi příjemné bude!...“

Ty široká, nekonečná cesto, ty věčná touho!... A myslila jsem, nešťastnice, že schovali štěstí do malo-

vané krabičky, skryli za kamna!... No, dobře bylo, že jsem zdvihla víko! Dobře bylo... Ach, proč lehla trpkost na mé srdce? Ne, nebylo to dobře; není dobře, zesměšní-li se touha. Nechť se ztratí v hnusu aneb v příjemnosti, aneb nechť se nevyplní; jen ať nezesměšní!...

Přišla ke dveřím a již jsem se nebála svého domova. Na schodech stála děvečka.

„Byl tu pan profesor.“

„Co vzkázal?“

„Odešel.“

„Vrátí se!“ myslila jsem si a opět hlasitě smálo se mé srdce.

Kytice květin na stole, ve světnici příjemná vůně fialek. Rozžala jsem; přívětivé, pestře malované stěny podívaly se na mne; nad lehátkem tikaly zamklé starodávné hodiny; na obraze v temném rámcí líbali se dva milenci.

Ty můj přívětivý, milý domove! Odpuť, že jsem tě tak zarmoutila! Již nikdy!... Tam na polici — hej, obrať se ke mně, ty chlupatý, černý čerte! Odkryla jsem ho, ubožáka, a ihned ukázal mně svůj dlouhý, červený jazyk a zařinčel řetězem, když jsem se ho sofva dotkla. Ty strašný, strašný čerte! Zasmála jsem se mu do zlostné tváře, on však na mne hleděl velikýma, skleněnýma očima, neobratný a směšný jak byl. — Kam utekl čas? Vždyť ještě klobouku jsem neodložila. A venku zvonilo.

Šla jsem mu otevřít; poklonil se hluboko, podal mně ruku velmi důstojně; páchl vínem.

„Proč se touláte po světě tak pozdě, pane profesore? Nevíte, kde jsem byla dnes v noci?“ Svlékl kabát a sedl na lehátko; tvář měl červenou a hleděl

kalně. Snad neslyšel mých slov; vzal mne za ruku a stiskl ji pevně.

„Paní!“

Slavnostní byl jeho hlas.

„Dovolte, připravím čaj!“

„Ihned pustil mou ruku, zapomněl také na řeč.“

„U vaší ženy jsem byla!“ zavolala jsem z kuchyně.

„He?“

„Opravdu! Čeká vás, ubožačka a je jí nudno!“

„Paní, má žena je dobrá žena, šlechtná žena! Ó!“

Opřel hlavu do dlaně; v profilu, jak jsem ho viděla z kuchyně, byla jeho tvář opravdu krásná. Teprve tehdy jsem porozuměla, jak je možné, že píše také literární kritiky. Ještě nebylo na světě mladého profesora, jenž by neměl krásné brady a jenž by nepsal estetických aneb aspoň gramatických článků. Již pro studenty. Jako žena: do dvacátého roku váže a plete, pak šije knoflíky. Muži dělají básně, pak píší kritiky.

Čaj byl na stole.

„Na světlo s řečí, profesore!“

„Hm!... U mé ženy jste byla?“

„Víte proč? A proč dnes v noci... No, poslouchejte — vždyť také vy jste trochu sentimentální, po očích se vám to pozná... Tak nudně mně bylo v srdci, myslila jsem: —“

Nalila jsem čaje, třetinu rumu do něho.

„Tak jsem si myslila: Hle, ubožačko, touláš se světem bez klidu a tak konečně zemřeš jako žebrák, pouťník — na cestě!...“

„Ó! Ó!“

„Vskutku!... Domove, ty překrásné slovo! Rodino, ty svatý pojme!“

Tu se zdvihl, vztáhl ruku.

„Ó paní, jak vážně! Vždyť to, to jsem chtěl říci. Nečetla jste mého článku ‚O ženě v různých povoláních‘?“

„Četla!“

Nečetla jsem ho.

Hleďte, tam vysvětlil jsem tu myšlenku. Tam jsem mluvil o posvátnosti domácího krbu se zvláštním zřetelem k některým literátům, již ani před tímto svatým krajem neočistí svých zaprášených střevců...
Ó paní, nemůžete si pomyslet, jak šťasten, šťasten —“

Vzkřikl všecek v nadšení a přivinul mne blíže. Bezmezně vesele bylo mně v srdci a ani jsem se nebránila.

„— jak šťasten jsem, když překročím práh svého domova! Až potud, život nečistý, dále ne!... Nečetla jste mého článku ‚O morálce naší a cizí‘? Tam jsem vysvětlil tu myšlenku. Tam jsem řekl pár hořkých slov literátům, již vnášejí mor francouzské morálky do našich neposkvrněných příbytků, již mluví o cizoložství, jako řekněme ‚o tokání‘ —“

Posadil mne do svého klína.

„— a o takových zvláštních hříších, o nichž se nám a našemu národu ještě ani nesnilo! Ven s kanaliemi, ven z chrámu slovinské poesie!... Co myslíte, paní? ... Já vím určitě, jestli potkám někdy takového všiváka na ulici, vykudlím mu —“

„Ó! Ne!“

Také já jsem ho objala kolem krku.

„Vykudlím! Bez milosti! Příliš je měkké vaše srdce, paní! Myslíte, že je to něco tak hrozného? Náš národ musí být morální, je-li aneb není-li! U posvátného domácího krbu, u toho neposkvrněného, Bohem posvěceného, tam je sídlo pravé slovinské morálky:

Proto zavolám na všechny, již se mu blíží s pohoršlivými záměry: Hands off!...“

Pak sfoukl plamen.

VI

Tak netrpělivě, s takovým čistým veselím čekala jsem toho dne jako dítě velikonoc. S paní Zaplotnicí, poctivou, tlustou paní vydaly jsme se na dlouhou pouť. Jaro bylo, nebe bylo jasné a pupeny pučely.

Jen rychle na peron, již hvízdal vlak jen hbitě do vozu! Zarachotila kola, vůz se třásl — hej, na cestu! Na peroně stál tlustý muž tlusté paní Zaplotnice a máchal kloboukem.

„Nemyslíš, že je to nepoctivé?“ oslovila mne paní Zaplotnice a její oči, hloupé, dobromyslné byly zaslzeny.

„Proč nepoctivé?“ podivila jsem se. Pohlédla jsem na její červenou tvář, na tlusté ruce, pokryté hustě prstény, na bohatý, nevkusný, strašně přeplněný oděv a bylo mně jí líto. „Kam ses vydala — kam jsi zabloudila s nádvoří, ty nemotorná, poctivá putičko?“

„Co by bylo v tom nepoctivého?“ tázala jsem se.

„No, vždyť je teď dobře, vždyť již ho nevidím!“ — Vlak šel mimo vysoké sklady dříví, pak mimo rozlehlé zahrady. — „Víš, tak jsem někdy nerozumná, nezetřásla jsem ještě úplně těch maloměstských názorů. Ve všedním životě ztratí člověk smysl...“

Slova jí náhle unikla, myšlenky zchřadly. Velmi pokroková a svobodomyšlná žena byla paní Zaplotnice.

„Ech, co by ses starala, proč bys nevkročila tam, kam chce tvá noha? Myslíš, že tvůj muž bude žít jako svatý Alois?“

Otevřela ústa a podívala se na mne ulekaně.

„Co myšlíš?“

„To, že nebude žít jako svatý Alois. Vždyť by byl hloupý!“

Pohlédla jsem oknem; překrásná krajina rozprostřela se tam, tak krásná a tak zádumčivá. Mlha vystupovala z rovného pole, stoupala pomalu v dlouhých závojích na nízké chlomy, ovíjela tenké, vysoké topoly jako bílým květem. Vždy světlejší byla mlha na nebi, trhala se v neklidně vířící, rovinou letící bílé plachty, jež vítr u vysokého plotu na obzoru roztrhal. Na východě zazářilo slunce...

„Vždyť nechci tak. . . Vždyť jsou mé myšlenky úplně poctivé!“ vzdychla paní Zaplotnice. „Ach, také ty mně nerozumíš, Judito! Nic jiného nechci, leč trochu svobody! Povznesl by se člověk rád na krátkou chvíli nad tu životní všednost —“

Opět podívala jsem se vesele na její kulaté tělo, červené ruce.

„— rád by takořka utěšil své touhy v poesii —“

Hleděla jsem opět oknem; již zazářil paprsek jitřního slunce přímo do tváře; vlak zahrnul a opět ležela tam krajina v tichém mlhavém jitru; z teplé zorané prstí dýchalo jako ze spících úst; zlehounka zmíral mlhavý závoj, za okamžik zazářilo — ospalé oči se vzchopily, zachvěla se víčka. . . Paní Zaplotnice nehleděla oknem a hovořila vybranými slovy o poesii, jež byla v jejích rtech tak nemotorná a směšná jako kostelníkova latina. Také i jinak byla podobna tomu tlustému kostelníku, jenž přicházel k nám světit o Třech králech; žehnal dům, pak myslel na peníze.

„— rád by se člověk takořka vytrhl na okamžik pro sebe samého, okusil jiného, čistšího života bez

pozemských trampot a nepěkných přání... Co pak ty myslíš, Judito?"

"Já myslím, že jdeme takřka na tef*!"

Úmlkla, sundala závoj a vzala pečeně do rukou. Brzy byla její tvář ještě červenější a ještě světlejší, oči však hleděly jako dvě ubohá, hloupá, polekaná zvířátka... Krásné je, že zklamání nikdy nezanechá v srdci hluboké stopy. Nechť se ztratí touha ještě častěji a ještě dále na pusté odlehlé stezky, nechť zabředne ještě častěji do smrdutého močálu — přece vždy opět najde tu krásnou širokou cestu, jakou nastoupila s takovou pevnou věrou prvního dne... Kudy jsem hledala život, v jakých divných krajích! Ten opravdivý, čistý život totiž, jehož člověk nepozná ani formy ani obsahu a jež nepřestane hledat s dychtivým srdcem. Když zahlédla jsem zdaleka tu svatou tvář a spěchala jsem vstříc, udeřila mne do tváře ošklivá a pošetilá maska. Nebyla by tak ošklivá a také ne pošetilá, kdyby nebylo v mém srdci obrazu, jenž nemá s maskou naprosto nic společného. Teprve zklamaná touha učinila život tak nesnesitelný. Poznání bylo již zralé, čas již byl, abych se s tou maskou spřátelila; snad by se na mne dokonce přívětivě usmála; snad by se uzdravilo mé srdce a vidělo by s hrůzou před sebou originál své ideální podoby. Stalo-li se to tolika dobrým lidem, proč by se to nestalo mně? Proč bych já nepromluvila se vši opravdivou a upřímnou věrou: Ne, není pravda, co jsem zažila; není pravda, že lidé lhali, když mluvili svá nadšená a srdečná slova, spíše mé ucho bylo tenkrát špatně ustrojeno a rozumělo naopak; není

* *Eragrostis Host.*, milička, rod rostlin z řádu trav (*Gramineae* Juss.). Bylina tato poskytuje Habešanům pode jménem tef či taf nejhlavnější potravu. P. překl. Ott. Sl. N. VIII., 689—690.

pravda, co viděly mé oči: ty tváře nejsou falešné, pobožnost jejich očí není utajená vilnost, spíše mé oči jsou nekřesťanské a k hříchu nakloněné... Snad se stane ještě jednou, že tak zahovoří můj jazyk a že se nezardí má líce. Ale dosud nepřišel pravý čas...

Paní Zaplotnice utírala si kapesníkem ústa, složila mastný papír a vyhodila jej oknem.

„Co zamýšlíš ve Vidni, Judito?“

„Nic nezamýšlím.“

„Všecka se třesu, pomyslí-li... Tak se mně zdá, že mne čeká něco zvláštního a bojím se... Tam je život velmi hříšný, ve Vidni... Objednala jsem si posledně knihu takovou, jaké neprodávají v knihkupectvích... ‚Velkoměstské hříchy‘... No, Judito, tam jsou věci!“

„Jaké věci?“

„Není možno člověku říci... Avšak viděla bych ráda takový život, aspoň ráda bych k němu jen přičichla, není-li příliš skrytý... Zajímavý je, člověk by se něčemu naučil...“

„Dříve jsi mluvila o poesii.“

„Teď však o životě. To je však tak, jako země a nebe; jest třeba, aby se člověk povznesl někdy aspoň na okamžik do království poesie...“

Ohlédla jsem se skoro překvapena, abych viděla, není-li v jejím pohledu stopy skryté ironie; ne, zcela vážné byly její oči. Zmocnila se mne úcta k paní Zaplotnici: šplíchá se v kaluži se sladkou spokojeností, hledí mžikajícím očima na modré nebe a raduje se, že je nebe tak daleko a kaluže tak blízko...

Venku byl již jasný den, vždy dále do dálky unikal obzor, z mlh vystoupily rozsáhlé louky, pole ožila. Čím více ustupovala rovina, tím světlejší byla, všecka hořela. U kolejí se objevovaly vysoké smrky, vyšší

rostly hory; rovina zmizela v zlatém světle na obzoru, vše vůkol naplnil tmavý les, ještě úplně zarosený, ještě ospalý...

„Nezlobíš se na mne, Judito?“

„Proč?“

„Poněvadž mluvím tak volně —“

„Co?“

„Ani teď nebyla ironie v jejích očích.“

„Avšak já jsem již ve škole mnoho četla a přemýšlela; vždyť víš. A také krásný článek jsem napsala jednou; „Quodlibet“ jsem jej nazvala; krásný článek; dosud ho nevyfiskli, ale vytisknou. Já jsem pro emancipaci. Což ty, Judito?“

„Máš ještě kousek pečeně?“

„Mám.“

„Tak jez!“

Paní Zaplotnice sundala závoj.

„Zlobíš se na mne, Judito?“

„Ó ne!“

„Tázala jsem se tě proto, poněvadž... Je pravda, Judito, že Gruzín byl tvůj hoch? Pověz pravdu!“

„Byl.“

„A Ferjan?“

„Ten nebyl.“

„Profesor Rožič?“

„Byl.“

„Ó! A doktor Mlakar?“

„Také on byl mým hochem!“

Ruce jí klesly do klínu.

„Což pak tvůj muž?“

„Ten nebyl nikdy mým hochem.“

„Ne... co on praví, myslila jsem?“

„Toho mně ještě neřekl; otáží se ho po příčině...“

Tak divně mně bylo u srdce poloveselé a polozá-

dumčivě; vydala jsem se na cestu, abych okusila opravdového života, abych viděla jej aspoň zdaleka v nikdy dosažené, nedosažitelné kráse, avšak nemohla jsem se rozloučiti s drahou domovinou: její tlustý kus seděl mně naproti a mlaskal spokojeně mastnými rty... Tak veliký je člověk vlastenec, že obětuje svému vlastenectví úplně esthetický vkus. Čeho však je velmi třeba... Vskutku, vzpomněla-li jsem si někdy v cizině na paní Zaplotnici, ihned se mne zmocnila touha po domově... Ty malé, hloupé, spokojené oči, ta zapocená, tlustá líce... Učinili by správně, kdyby jí postavili pomník...

Nudná byla jízda cizinou; její krása nebyla stvořena pro mne, nerozhořela se pod mým pohledem, ani se mně, cizince, nevěnovala; a jak byla chladná cizina, tak byl matný, unavený také můj pohled, ničeho nedychtiv. Usnula jsem... a hle, za mnou, za vozem něco lezlo, nepustilo se mne, upřeně hledělo na mne malýma, hloupýma očima... cupkalo pokorně tlustýma nohama, supělo, potilo se, máchalo červeným deštníkem... Ó domovino, paní Zaplotnice!...

Unavena a zlostná jsem byla jako v lehké horečce, když zástavil vlak pod sřechou nádraží. Na peronu mne pozdravila Minka; jako by ji minul sotva jeden den života, zrovna tak veselá a rozdováděná byla její tvář a také nebyla oblečena o nic vkusněji, nežli tehdy, když se s balkonu leskla její červená blůza; jen vykrmila se trochu — jen trochu sádla dalo jí veliké město, cizí život. Přesadili ji do jiné prstí, květy však zůstaly tytéž a voněly zrovna tak málo jako před tím. Ó paní Zaplotnice, věčná, nepřeměnlivá!...

Nezřetelný, stohlavý hluk zněl mně do uší jako zvoní tisícero chrámů, před očima se mně lesklo a

kamkoliv jsem se ohlédla, nikde nebylo oddechu neklidnému pohledu. A sladce mně bylo, jako dítěti na velikonočním trhu před chrámem — hledí široce otevřenými očima a široce otevřené unavené, veselé oči nevidí nic. . . Jako chladní, hrdí cizinci stály tam vysoké domy, nepostavené pro mne, pouťníci; ó lehčeji bylo poutníku na těch širokých, zvučných cestách, mezi cizinci cizinec, v tlačenici sám svoboden. . .

Ohlédla jsem se na paní Zaplotnici: šla drobnými, neobratnými kroky a tvář její byla nadmíru ulekána. Široké cesty nebyly pro ni. . . pro mou drahou, ubohou domovinu. . .

Příjemný dům měla Minka; něco tichého, domácího bylo v něm; něco úplně cizího tomu hluku venku — něco zcela podobného flustě; dobromyslné, svobodomyslné paní Zaplotnici.

„Tak! A teď vypravujte! Vypravujte! Vše od počátku!“

„O čem?“ podivila jsem se. „Nic tam není dole! Nuda! Smrt! Ty vypravuj — proto jsme přišly!“

Minka se zasmála.

„Jak jsi divná! Co by tě zajímalo, co se stane zde? Vždyť ani mne to nezajímá, ačkoliv to mám vše před nose! Neznám nikoho a o nikoho se nestarám. Otevři koš, dej mně noviny, ráda bych, aby dýchlo tedy trochu domoviny. . .“

Opravdu v jejích vodnatých, prázdně veselých očích zaleskla se měkká, zarosená touha po domově.

„Přišly jsme podívat se na výstavu. . . drůbeže.“

Vážně příkyvovala Minka.

„Vždy je člověku třeba mítí poctivou výmluvu. . . Avšak na to je dosti času; nebojte se, najdeme veselí, jakého tam dole není. . .“

Paní Zaplotnici zarděla se líce. A potom se stalo,

čeho bylo třeba. Rozpředl se mezi nimi živý rozhovor, jemuž nebylo konce; události z domoviny měly najednou podivuhodně široké rysy a pestré barvy, zařlechly všecek silný velkoměstský šum a zdálo se mně, že sedím za kamny v svém těsném domě za soumraku, ve tmě, když klepe déšť na okno a poslouchám osamělé kroky, jež zní tam dole v úzké, blátivé ulici.

Přistoupila jsem k oknu; těžká únava mně lehla na tělo, lehla mi také na duši a přitiskla ji k zemi... Což je to život, tam dole... takový cizí, nedosažitelný? Přiblíží se mně někdy, aneb přiblížím se někdy já? A stane-li se tak... neudeří mne tehdy jako tisíckrát do tváře se zlostným výsměchem — ošklivá maska?...

„Zde je život!“ hovořilo srdce, ještě v pochybnosti doufající, v únavě dychtící. „Volný, nekonečný —“ a ve světnici za mnou jako tikání hodin: „Ten...ten...ten...“ Nepustilo mne to, chodilo za mnou, kamkoliv zamířil rychlý krok, neboť nosila jsem v svém srdci svatou podobu paní Zaploťnice.

Nikde, poutníče, nikde není cíle!...

Mínčin muž — mladý úředník a nic jiného, ani krásný, ani ošklivý, ani hloupý a ani ne nadaný — svolal veselou společnost a vydali jsme se z domu hned po večeři. Ale byla únava, byla divná nepochopitelná tesknost — nelnula jsem k veselé společnosti, byla bych lehla, zavřela oči a usnula pevně, pro vždy. Tak se dotkne někdy srdce černá ruka a srdce se svíjí bolestí a zapláče, neví proč... „Proč pak jsi přišla?“ podivila jsem se a bylo mně jako člověku, jenž vstoupí do cizí světnice a pozná již pozdě, že se zmátl...

Tak toho večera se sešel výkvět vyhnané domoviny. Ó pane, přišel poet, jehož jsem tak milovala, dokud

jsem ho nespátřila. Veliký básník to byl, velmi srdečné úcty hoden a jeho verše byly plny bolesti. Bylo mně sladce, když mně stískl ruku a lehčí byl smutek v mém srdci. S ním přišel doktor Premec, elegantní člověk s překrásnou zrzavou bradou a usmívajícíma se očima, veliký mecenáš slovinských umělců ztracených v cizině. Malíř Možina, jehož zádumčivé krajiny tak upřímně obdivujeme, maloval jemu byt a portretoval ho, jeho rodinu a některé vzdálené krajiny; za to dostával dvakrátě oběd zdarma a starý kabát, jenž byl však ještě slušný. Zpozorovala jsem ihned, že tvář doktorova je velmi dobrá a velikého milosrdenství plna; mluvil měkce, sladce, všechna jeho slova rozplývala se člověku v duši jako med. Také Možina přišel, ale byl tak skromný člověk, že se skrýval v šeru za židle; a když jsem ho konečně uviděla, byl již opilý...

Jako hustá, dusivá, ošklivá mlha leží na tom večeru. Vzpomínám na velikou světnici, již dělí tři červené sloupy od dvorany. Zdaleka zní banální hudba — ty nasládlé, mělké vídeňské tance, z nichž je člověku zle, slyší-li je po druhé, jako by byly zrozeny z nízké radosti. Z dvorany přicházejí pestře oděné, tlustě nabarvené dekoletované ženy, ohlížejí se světnicí s hloupým a velmi drzým úsměvem. Sedím v koutě, uprostřed veselé společnosti; světnice je jasně osvětlena a všechny tváře lesknou se jako pomaštěné, oči upřeně hledí nějakým tupým ohněm a víčka jsou krvavá. Všechny hlasy jsou změněny, zvláštěně křiklavé; nepoznala bych člověka po hlase, kdybych nezpozorovala udivenýma očima ještě několik známých tahů na oteklé tváři. Paní Zaplotnici a mně na počest teklo po stole šampaňské.

Poet, můj soused, byl opilý. Do tváře, dříve plné,

vrylo víno nepěkné, dlouhé vrásky, pošetile se smály mokré rty. Rukou mě objímal kolem krku, koleno tiskl k mým nohám.

„Tak dlouho jste již v cizině, ó poeto — což není vám teskno po domovině?“

„Ej, čert, vždyť je vše jedno — —! Hlavní věc jest, aby člověk měl víno a ženu... Paní, já vám něco povím...“

Sklonil se ke mně, páchl však tak silně vínem, že jsem uhnula. Pak schoval ruku pod stůl a hrál si s mou sukni.

„Povězte mně, pane básníku, což to jest vsuktku velkoměstský život tato zatuchlá světnice? To není život, sotvaže špinavé snění... Velkoměstský život chtěli mně ukázati, zavedli mne sem!“

„Paní, já ještě neznám té světnice úplně, proto nemohu odpověděti. Avšak život je život, vše dohromady je jedno —!“

„Zavřený do zatuchlé světnice — život nekonečný, úplný! Ne, pane, to není velkoměstský život, to je — paní Zaplotnice...“

„Co?“

„Paní Zaplotnice... Znáám ji, nač jsem sem přišla? Ráda bych si prohlédla divadla, výstavy, musea...?“

„Co?“

„Musea.“

„Paní, pět let jsem již zde, ale v žádném jsem dosud nebyl. Ptejte se pánův: kolik jich zde vidíte, těch poctivých lidí, všichni se vyhýbají správně museím, výstavám, koncertům a jiným pohoršujícím místům. Také do divadla nechodí, leč když se hrají chlupaté frašky, tak podobné lublaňským anekdotám: jen že jsou příliš málo chlupaté a příliš duchaplné; kdyby nebylo duchaplnosti a umění, člověk by se tam cítil

jako doma... Jinam nechodíme, protože jsme vlastenci; naše práce je, že oplakáváme smutný osud domoviny, že se takorůka sluníme ve svém a svého národa neštěstí; a to, paní, je těžká vlastenecká práce. Vůbec všechno dohromady je jedno —!

Ohledla jsem se na paní Zaplotnici, její tvář podivuhodně se protáhla; zářila a smála se v hluboké blaženosti. Doktor Premec byl jejím sousedem.

„To je vše? To je vše, pane doktore?“

„Jen počkejte, milostivá!“

„Ach, myslila jsem, že jsou ty ženy jiné; že nejsou tak mnoho... oblečeny...“

„Teď jsou oblečeny v krajní potřebě. Pak již nejsou.“

Paní Zaplotnice se vesele zasmála.

„Ach, pane doktore, tak šťastna, tak šťastna jsem ve velkoměstském vzduchu...“ Pak šeptali; vždy sladčeji, vždy sentimentálněji mžikaly její malé oči. Vstala, přišustila ke mně.

„O Judit, wie glücklich bin ich und wie unglücklich!“* (Vyslovovala „gliecklich.“) „Nemůžeš si mysliti? Opravdu mne miluje! Vždyť mně to řekl! Jak jsem toužila po takové ideální lásce! Co myslíš — kdybych s ním utekla?“

„Jsi velmi tlustá“

„O, du verstehst so was nicht...“**

Velice opilá zdvihla se společnost od stolu; také mně lehce se kolébalo před očima, *když jsem vstala*.

Tiše a chladně bylo na ulici; tak bylo vysoko nebe, že jsem sotva rozeznávala hvězdy; a vůkol černé domy, mlčící... Spal život, jen tu a tam ještě pohlédl z noci dřímajícím pohledem... Ó, kde jsi? Živote, svo-

* Ó Judito, jak jsem šťastna a jak nešťastna!

** Ó, ty tomu nerozumíš.

bodo! Ukaž se mně, vězni! Nejsi-li jen v mém srdci, tom neklidném, ukaž se!...

Za mnou, přede mnou zněly chraptivé hlasy.

„Oj kam jdeme —.“

Á vzburcovala jsem se jako ve snění. Kolébajíce se a potácejíce šli jsme tmavým sadem. Daleko před námi šel pan doktor a paní Zaplotnice v těsném objetí; zahnuli stranou a sedli na lávku; zdaleka jsem slyšela její šťastný, sladký hlas:

„Věříte, pane doktore, že má lýtka mají jedenačtyřicet centimetrů?“...

Té noci skryla jsem tvář do podušky a poduška byla zcela mokrá mými slzami. Snad mne omámilo silné víno. A zavřenýma očima viděla jsem na podušce opilou tvář poetovu, krvavé oči, ošklivé dlouhé vrásky na lících. Přitiskl mne k sobě opilý poeta, smál se a jeho rty koktaly:

„Vždyť je vše dohromady jedno —! Což nevidíš, že je vše lež? Lži je též touha? Vydej se na kteroukoliv cestu chceš — cíl je v kaluži!“...

VII

Pohledte oknem, pane! na tu ženu na nádvoří. Každého večera přichází, přesně v téže době, když sahají stíny ke střeše a zaleskne se toto okno ve večerním slunci. Jak protivná je její tvář, celé tělo jak je protivné! Stojí tam s kytarou v ruce a břínká a zpívá. Úplně mužský hlas má, rysy její jsou tvrdé, ze šedého kamene vytesané. Avšak pohledte dobře, pohledte na její oči! Příliš jsou vybouleny a příliš světlé, avšak na dně, na dně jest snění. Také ta žena snila o vzdálené krásné budoucnosti a sní ještě dnes, když

se všechna její touha již dávno rozplynula v blátě. Proto je mně tak velmi smutno v srdci, když ozve se pod mým oknem její hluboký, chraptivý hlas... Proč stojí sova zrovna pod mým oknem?...

Brzy bude má tvář podobna její, které jsem neměla tak ráda. Ba i v hlubokém dnu mých očí nebude již touhy! To bude tehdy... Ach, vím, proč je tak srašná tvář umrlcova, proč tak upřeně a ulekaně hledí ty bílé oči. „To bylo vše? To byl život? Pro takový konec?“... Nemohu viděti nebožtíků, také ne pohřbů; bojím se. Jak hrozný byl by život, kdyby jej člověk poznal předčasně; kdyby mu milostivý Bůh neschoval poznání k poslední hodině! Tehdy sedne k jeho posteli do záhlaví vysoký stfín; nikoho jiného není již ve světnici, náhle všechny jiné hlasy ztichly.

„Odtud? Již teď? Vždyť jsem ještě nežil!“

„E, příteli, poděkuj Bohu, že je konec komedii. Žil jsi; vyplnil jsi!“

„Nic jsem nevyplnil!“

„Vše, příteli, vše! Krmil si každý den své tělo a každý den jsi je vyprázdnil. To byl život.“

„... žil jsem?“

„Žil jsi! Teď však žaludek je zkažen a amen slověm.“

„A všechny mé touhy, mé vysoké myšlenky, ta má veliká nevyplněná touha... Ne, ještě není konec!“

„Vše jest vyplněno. Touha ti dána proto, vysoké myšlenky a snění dány z té příčiny, abys neviděl pravdy. Jako matka vypravuje nemocnému dítěti o velikonoční pomlázce a o vánočních jesličkách proto, aby neplakalo... Bůh je veliký humorista. Jemu, silnému, je třeba silného kontrastu, aby se usmál. Tak stvořil člověka: veliké množství, miliarda zmučených těl pádí určena... kam? V tom, příteli, je, humor té věci! Když by zmizela bludná podoba na obzoru,

když by se množství zastavilo... nebylo by již to humoristické...“

„To je nemilosrdné!“

„Dobré je to!... Tam pádí množství: ustup stranou, zastav se a podívej se, kudy jsi chodil!“

Studená ruka se mu ovine kolem krku, široce se vyboulí oči a užasnou v smrtelné hrůze...

Viděla jsem svého muže, když již ležel na marách. Nebyla krásnější jeho tvář, ještě oteklejší byla a rty byly zcela zamodralé. Avšak... co bylo tam na lících... ne na lících, také ne na oteklých víčkách... ne, co bylo v mých očích? Sama jsem postála u már; všechny stěny byly pokryty černým sametem, čtyři svíce hořely u már. Stálo se tenkrát, že lehce se otevřely jeho oči; pohlédly ke mně a tiše zaprosily: „Poznej! Odpusť!“

Sklonila jsem hlavu a cítila jsem se hříšnicí!

Co bylo špinavého v jeho duši? Jeho hřích opravdu nebyl esthetický... avšak byl to zvláštní výraz jeho touhy. Bodlák nevoní ani není krásný, přece však je výrazem života a kdo by jej zničil? Úbohý bodlák! Já bych ho nepěstovala na okně — v tom je všecka tragika! Proč mně nenapadlo, aby se slunil na mém okně?...

Také v tobě, ty starče, s oteklou, hloupou tváří, s těma přehříšnýma, kluzkýma rukama, také v tobě byl paprsek z onoho světa! Také ty ses potácel k lepšímu cíli, avšak blátivá, starče, blátivá byla tvá pout; odpusť!

Pokropila jsem ho svčcenou vodou a kapka padla na flustý nos. Vyšla jsem z černé světnice bez výčitek a bez smutku v srdci. Na prahu jsem potkala drobné děvčátko s nepokrytou hlavou, rozčuchané vlasy, tenké tělo zavité do dlouhého šedého šátku; plaché

dítě s velikýma, vodnatýma očima. Když stála přede mnou, sklonila hlavu. Nevím, styděla-li se, či ze soucitu, co mne tehdy proniklo, když jsem viděla poznamenaný předčasný hřích na té drobné, již vyžité tvářičce.

„Poznala jsi ho?“

„Poznala, paní!“

Sotva se pohnuly její rty a ještě hlouběji sklonila hlavu. Jako by jí bylo zima, zavinula se těsněji do dlouhého šátku.

„Milovala jsi ho?“

Ā vizte, tehdy se obrátila její dětská tvář, oči se otevřely, ze šátku se ukázala její tenká, velmi hříšná ruka.

„Ano!“

Ústoupila jsem o krok, lekla jsem se těch velikých očí, jež uviděly lásku v ošklivém zákoutí, tam, kde jí ještě neviděly čisté oči... Měl by někdo pravdu, kdyby ji honil na druhou cestu, když namířila po své? Cíle tak jako tak není nikde a proto je lhostejné, bloudí-li člověk tu neb onde.

„Ještě trochu rychleji jdi dolů!“ myslila jsem si a dala jsem jí peníz... .

Stín již je vysoko na střeše — žena zpívá ještě pořád na nádvoří, hleďte — zavřete okno! — zrovna na mne upírá ty flusté oči!... Zdá se mně, pane, že již je blízko čas, kdy užasne poznání také na mé tváři... Jak chraptivě zpívá sova pod mým oknem!... Toho večera, té strašné noci v zakouřeném, zatuchlé světnici, v opilé společnosti — tenkrát zaklepala na mé srdce vzpomínka jako první znamení a všecka jsem se hrůzou třásla. Již zaklepal na dveře stín, jenž sedne jednou do záhlaví mé postele... Bylo tomu tak, jako by se shromáždilo v té světnici, v té hodině vše, co

jsem poznala v tom svém dlouhém všedním životě. Všechny tváře, jež jsem kdy potkala na své cestě, bouřily tam na mne opilýma, bezvýraznýma očima, slyšela jsem zřetelně hlasy, jež již napolo ztichly v mé vzpomínce. Jiné byly někdy ty tváře, jinak zpívaly hlasy. Tenkrát, když jsem je viděla ještě zdaleka, když se ozývaly teprve za pahorkem... a spěchala jsem jim vsříc s tak čistým toužením. Teď se vše vyplnilo — a co se vyplní, je bez ceny. Dar, po němž vztáhl člověk ruku s takovou sladkou touhou, jest nečistý a shnilý, když leží na dlani a zahodí jej člověk bez vděčnosti...

Viděla jsem je — a zdálo se mně, jako by v té zakouřené světnici za opilé půlnoční hodiny byla celá má domovina, již miluji srdečně a že mně je tak zle a těžce, protože ji miluji. Naposledy se na mne ohlédla kalným zrakem a zželelo se jí mne... Kde jest tvá cesta, kam tě vede neuvědomělá touha? A kdy přijde ta strašná hodina poznání, kdy užasnou tvé ubohé oči ve smrtelné hrůze? Tenkrát zazvoní poslední hlas: „Všechn tvůj boj, všechna tvá touha byla jen z té příčiny, aby tvé oči neviděly pravdy!...“

Mé milosrdné srdce zaplakalo nad nimi všemi bloudivými, trpícími. Neboť nebylo v nich nečistoty. Co je nečistota? Bez hříchu byli všichni. Co je hřích? Jako opilí tápají k neznámému, nikdy nedosaženému cíli, všechny jejich pohyby jsou neuvědomělé, jejich koktající slova, promluvená v neklidném polospánku. Nic hříšného není v nich a také ne ctnostného. V závratí jsou učiněna jejich zlá i dobrá díla. Pročež budou zbaveni jak trestů tak i díků; nepotřebná jest lítost a hrdost je směšná...

Tak jsem byla smutná v tom čase a ještě dnes chvěje se v mém srdci ten smutek. To bylo tehdy, dříve než

jsem zavřela dveře pro vždy, aby život nenašel již cesty do mé světnice. Procházela jsem se všeska unavena po široké velkoměstské cestě, uprostřed pestrého veselého množství. Z nezřetelného, tisícihlavého šumu, z rachotu vozů, zvonění pouliční dráhy, hluku a křiku spěchajících lidí zdálo se mně ještě pořád, že slyším opilé, chraptivé hlasy, bezmyslenkovitá, sotva zřetelná slova, velmi rozčileně vrávrající, potácející se z nejošklivějšího dna neklidných, ve tmě po slunci toužících duší; zdálo se mně, že vidím ve vysokém světlém výkladě oteklou tvář, upřeně hledící zrovna na mne: „Co bys mně vyčítala? Proč bys mne nepolibila? Což je tvé toužení krásnější mého? Polib mne — vždyť je vše dohromady jedno...“

Šla jsem živou cestou a zachvěla jsem se a zastavila. Co pak jsi to ty, můj dlouhý, nerozumný hochu? Ty, jenž jsi stál jednou pod mým oknem s mandolinou v ruce, se vzdychajícím srdcem v prsou, zamilovaný, sentimentální troubadour? Ty, jehož jsem potkala ve smutné hodině, za pustého, deštivého večera a pohlédly na mne tak vyčítavě a tak vděčně tvé hluboké, klidné oči? Ty jediný, jehož jsem milovala vřelou láskou? Ne, to nejsi ty!...

Také on se zastavil a pozdravil. Kostnatá a vyžilá byla teď jeho tvář, v hlubokých důlcích ležely jeho oči, rty byly tenké a bledé. Pohlédla jsem mu do tváře a viděla jsem: „Také ty, můj hochu, také ty brzy uslyšíš, jak zaklepe stín na tvé srdce!...“

Šli jsme mlčky a schovali jsme se do osamělé krčmy. Ale bála jsem se já a bál se on — čeho? Seděli jsme jako dva hříšníci, již hřešili před dávným časem a potkají se a stydí se hříchů.

„Jak jste žil? Mnoho jste žil, pozná se to po vaší tváři.“

„Ech“, vzdychl, „život to nebyl! Jako bych se napil špatného vína — teď jsem se vzchopil, v hlavě mně šumí a protivná chuť je v ústech. Nevzpomínám si již, co se stalo té dlouhé, nerozumné noci!“

„Tak brzy jste již zešedivěl!“

„Nelze jinak! Nejsm člověk naprosto k jiné potřebě, nežli ke krásnému, klidnému domácímu životu. Kdybych byl taškářem, zaměstnával bych se teď politikou aneb literaturou, jakoukoliv nepotřebnou věcí a takovým umělým způsobem vytvořil bych si — jako někteří lidé rádnou dávkou opia — svůj zvláštní život, jenž by mně ještě na nějaký čas uchránil ten bezcenný zůstatek těla a dodal by mému dýchání smyslu, ač ještě tak nesprávného. Avšak jak jsem řekl, nejsem na takové věci — Bůh sám ví, proč mne trestal. Nebyl jsem příliš hloupý ani příliš nemofozný — každý usmrkanec vystupuje dnes na veřejné kolbiště; snad jsem příliš poctivý. Budiž jakkoliv, zůstane mně jediné, že se ožením a vstoupím tiše do nudné služby. To bylo od jakživa mé povolání a dříve v těch krásných mladých časech se mně zdálo to povolání nejčistší, ze všech jediné hodné člověka, jenž nezná lži a má úmysl s poctivým srdcem sloužit sobě, své rodině a svému národu. Také dnes myslím tak; nicméně nejsem pevně přesvědčen, že je obecnstvo poctivější, čistší a rozumější svých vůdců a kazatelů a že není na světě mravnější práce, nežli starati se o svůj každodenní chléb a o nic jiného... Avšak klopytl jsem, potácel jsem se vždy více stranou, nenajdu již své cesty. Kdo chce klidně a příjemně žít, nesmí poznati života. To, paní Judito, je má povídka.“

Vyprávěl a pil, jeho líce ještě více zapadla a ještě hlouběji se skryly jeho oči a zakrvavěly... Kdyby to byl nadaný člověk a taškář, byl by zajímavější, tak

však byl jen politování hoden. Kdo by zazlíval vlastenci, jenž se napil šampaňského a usnul za stolem? Avšak ošklivý je opilec, jenž se vypotácel ze špinavé kořalny a blíje na rohu...

Sotvaže bylo čelo jeho horké vínem, uchvátíla ho ta plačtivá, nevýslovně profivná sentimentálnost, vlastní slabým lidem, jež život divnou, nemilosrdnou náhodou shrábl přemocnou rukou a jež v první hodině dobře trýznil. Ubožák myslí, že je mučedníkem, avšak je jen... onuce.

„Vzpomínáte si, paní, na ten krásný večer, na tu krásnou noc? Tenkráté... tenkráté bylo ještě tolik krásy v mém srdci... s čistým srdcem jsem tenkráté miloval... Vše odhozeno, pošpiněno!... Kdybych si teď vytvořil domov, vytvořil bych si jej jen z pohodlnosti aneb z jiných praktických a ne velmi mravních důvodů. Ani stínu té krásy by v něm nebylo, o níž jsem jednou snil... A nuda, nuda — ó nuda je teď mým údělem!“

Bylo mně ho líto, poněvadž jsem viděla, že bylo mnoho pravdy v jeho trpkosti. Nepěkný a nespravedlivý byl jeho osud. Mnoho jsem jich poznala, byli mu podobní a všichni ztratili se směšným a smutným způsobem. Zrovna tolik toužení, zrovna tolik nadšení bylo v jeho srdci, kolik bylo třeba pro domácí potřebu... A ještě to ubožák nepotřebně a bez prospěchu promrhal...

Když se opil, líbal mně ruce vlhkými rty a veliké slzy mu kapaly z očí, Bůh ví proč. No, opij se, no, líbej, ty ubohý, bezstarostný hochu! Za kousek chleba je ještě soucítu v mém srdci... Ze by mně políbil rty? No, utři si vousy a polib mé rty! Nic neplač, ty veliký, starý hochu, vždyť tě mám ještě trochu ráda... Avšak páchlo mu nepříjemně z opilých úst, jeho tvář

byla zcela kostnatá a šedá a oči byly krvavé. . . Polib, fyzický, hladový hochu! . . .

o v Zapotácel se, když vstal a náhle máchl a klekl přede mnou.

o d „Judito!“

o t „Vstaň! Co chceš, ty nerozumný hochu?“

o b „Judito, nezavrhní mne!“

-o d „No, vstaň! Pojď se mnou! Ano, vskutku, pojď se mnou! . . .“

Zapálila jsem ve světnici plamen, stál přede dveřmi s kloboukem v ruce.

o l „Co pak tam stojíš? Sedni!“

o b „Vrávorál světnicí a shroutil se na lehátko.“

o a „Jak jsi krásná, Judito! . . . Já . . . nehodný! . . .“

-l b „Zakryl si tvář rukama a zavzlykal.“

o b „Jako s dítětem mluvila jsem s ním, tak tiše a měkče. . . Sklonila jsem se k němu níže a jako hlasy z dalekých hor zazněly vzpomínky. Bylo to jednou, za tiché noci v osamělé zahradě. . .“

o b „Proč jsi smuten, můj ubohý, drahý hochu? Vždyť jsi ještě mlád, nic se neboj! Chceš čaje? Připravím ti čaj a tak budeme krásně sedět a pít a rozmlouvat!“

o m „Judito!“ zavolal do kuchyně.

-b „Co je?“

o b „Judito, něco ti povím. . .“

-o Koktal neobratným jazykem a jeho hlas byl úplně cizí.

o b „Judito! Já jsem. . . onuce. . .“

o Přinesla jsem čaj na stůl. Upřel na mne veliké již polospící oči. Když vzal číši, polil ubrus a pokropil si také kabát a vázanku. Pil do polovice, pak zvolna vrávorál, ruce klesly na kolena a hlava se naklonila hluboko na lehátko. Usnul s otevřenýma očima a s otevřenými, chrčícími rty. . . Chodila jsem po svět-

nici zlehounka, abych ho nevzbudila, uspořádala jsem na stole a odtáhla světlo, aby mu nesvítilo do tváře. Pak jsem mu položila také nohy na lehátko, pod hlavu dala jsem mu měkkou podušku a přikryla jsem ho.

Té noci jsem nespala, také světla jsem nesfoukla. A zdá se mně divné, že jsem neučinila té noci, co hodlám učiniti pozdě na podzim, když napadne první sněh... Tehdy jsem si vzpomněla na ty dva mladé důstojníky, černé husary — a jako by stoupili přede mně. Oba již měli mohutné vousy, oči hleděly velmi drze a surově, surový a nečistý byl úsměv na rtech a hřích byl na nich zapsán... Ano, divné se mně zdá: tolikrát život ublížil tomu nerozumnému srdci a ještě se mu nevzepřelo; tolikrát již uviděly dychtivé oči ony tiché cypřiše a vždy pohlédly stranou. Avšak blízko je již podzim — nezachvěli jste se dnes v noci, když zavál od severu nemilovaný, tak vytoužený chlad?...

V noci neumlkne sova — snad napadne sněhu...

Ó nezapomenutá, nezapomenutelná!...

Stál jsem dlouho pod jejím oknem té noci: sova houkala ustavičně...

Jednou jsem bloudil po holých istrijských horách. Pod horou byla cisterna a vyzáblý, starý, hladový osel vlekl vodu z cisterny. Kráčel v kruhu, hlavu hluboko skloněnou, nikam se neohlédl, nikdy nezastavil kroku. Ustavičně v kruhu, celý den, celý život...

Měl-li tento osel také vysoké cíle, zabýval-li se
tajně politikou, literaturou, uměním, vůbec vším pe-
strým veřejným životem? Přemýšlel-li o osudu svého
naroda? To by byla tragika!...

COBISS: 3042400

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000426345

